

Baskıresim Eğitime Yönelik Atölye Dışı Öğrenme Ortamları ve Öğrenme Materyalleri: Bir Eylem Araştırması Örneği*

Ayben KAYNAR TANIR**

Özet

Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programları'nda yer alan ve hâlihazırda atölye uygulamalarıyla öğrenmelerin gerçekleştiği *Özgün Baskıresim* dersinde, atölye dışı öğrenme ortamları ve öğrenme materyalleriyle ders işleme sürecinin yeniden düşünülmesinin amaçlandığı çalışma kapsamında, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Seçmeli Sanat Atölye Özgün Baskıresim dersinde bir eylem araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, atölye dışı öğrenme ortamı olarak hangi ortamların ve hangi öğrenme materyallerinin *Özgün Baskıresim* ders sürecine dâhil edilebileceği tartışılmış ve eylem planlarıyla ders sürecinin nasıl gerçekleştirilebileceğinin arayışına girilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Resim-İş Öğretmenliği, Özgün Baskıresim, Öğrenme Ortamları ve Öğrenme Materyalleri, Eylem Araştırması.

Learning Environments out of the Workplace and Learning Materials for the Printmaking Education: A Case Study

Abstract

This study aims to rethink the process of teaching with learning environments and learning materials out of workplace at the Printmaking Class, which is a content of Art Teaching Undergraduate Program and in which learning takes place by means of workplace practices, an case study is conducted in Selective Art Workplace Printmaking class at the Department of Fine Arts in Gazi University, Faculty of Education. In this study, which kind of learning environments and learning materials could be included into Printmaking class as learning environments out of workplace is discussed and the ways of how to carry out a class process with action plans is investigated.

Keywords: Art Teaching, Printmaking, Learning Environments and Learning Materials, Action Research.

* Bu makale, yazarın 'Resim-İş Öğretmenliği Özgün Baskıresim Dersinin Postmodern Sanat Eğitimi Bağlamında Uygulanabilirliği: Bir Eylem Araştırması' adlı doktora tez çalışmasından üretilmiştir. Ayrıca makale, 'Out-Of-Studio Learning Environments And Materials For Printmaking Education: An Action Research' başlığı altında 26-28 Mayıs 2016 tarihleri arasında düzenlenen 5th World Conference On Design And Arts'da (5. Dünya Tasarım ve Sanat Konferansı, Macedonia) sözlü bildiri olarak sunulmuş ancak basılmamıştır.

** Arş. Gör. Dr. Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Antakya. E-posta: aybenkaynar@gmail.com

Problem

Eğitim Fakültelerinin Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümlerindeki Resim-İş Öğretmenliği lisans programında yer alan ve hâlihazırda atölye uygulamalarıyla öğrenmelerin gerçekleştiği *Özgün Baskıresim* derslerinde atölye dışı öğrenmeler gerçekleşebilir mi?

Amaç

Bu araştırmada, Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programları'nda yer alan ve hâlihazırda atölye uygulamalarıyla öğrenmelerin gerçekleştiği *Özgün Baskıresim* dersinin atölye dışı öğrenme ortamları ve öğrenme materyalleriyle ders işleme sürecinin yeniden düşünülmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada yukarıdaki genel amaç doğrultusunda, aşağıda yer alan temel sorulara yanıt aranacaktır,

- Atölye dışı öğrenme ortamı olarak hangi öğrenme ortamları *Özgün Baskıresim* ders sürecine dâhil edilebilir?
- Hangi öğrenme materyalleri *Özgün Baskıresim* ders sürecine, dâhil edilebilir?
- Atölye dışı öğrenme ortamları ve öğrenme materyalleriyle *Özgün Baskıresim* ders süreci nasıl gerçekleştirilebilir?

Araştırmanın Önemi

Geleneksel yöntemlerle işlenen özgün baskıresim dersinde, yalnızca atölye ortamında baskı tekniklerinin öğretilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Ancak salt uygulamaya yönelik bu çalışmaların yeterince verimli olduğu konusunda şüpheler vardır. Bu nedenle; atölye dışı ortamların ve materyallerin özgün baskıresim dersi temelinde yeniden düşünülmesi, özgün baskıresim eğitimi açısından önemli görülmektedir. Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programındaki *Özgün Baskıresim* dersinin ASA (Ana Sanat Atölye) ve SSA (Seçmeli Sanat Atölye) olarak ayrılmasına karşın, her ikisinde de haftanın 2 saatlik bir kısmı kuramsal ders olarak programda yer almaktadır. Programdaki bu derslerin işleniş biçiminin yalnızca

uygulamaya dönük olduğu ve uygulamaların salt ustacılık ilişkisine benzer bir biçimde yürümekte olduğu gözlemlenmektedir. Ders sürecinde, atölye şartlarının el verdiği bazı baskıresim tekniklerinin salt uygulama yaparak öğrenildiği saptanmıştır. Bu anlamda araştırmacı, dersi alan öğrencilerin ders sürecinde kullanacakları kimi öğrenme materyalleriyle birlikte atölye dışı öğrenme ortamlarında bulunarak hem kuramsal anlamda, hem de uygulama alanına yönelik pek çok öğrenmeyi gerçekleştirebileceklerini düşünmektedir. Bu açıdan bakıldığında, sosyal öğrenme ortamları, kuramsal ve uygulamalı çalışmalar ile özgün baskı tekniklerini daha iyi kavranabilmesini ve öğrencilerin estetik, eleştiri ve özgün baskıresim alanına ilişkin sanat tarihinin irdelenmesi açısından öğrencilerin bilgilenmelerinin sağlanması bu araştırmayı önemli kılmaktadır.

Açıklamalar ve Tanımlar

Özgün Baskıresim: Çeşitli araç ve malzeme kullanarak, doğrudan veya kalıplar hazırlayarak, kâğıda ya da benzeri malzeme üzerine sanatçı tarafından yapılıp basılan, sınırlı sayıda çoğaltılan ve çoğaltılan baskıların sayısının doğruluğu ve özgünlüğü sanatçısının imzası ile belgelenen sanat yapıtına *Özgün Baskıresim* denir.

Uluslararası literatürdeki kullanımıyla *Baskıresim*, İngiltere'de *print/printmaking*, Fransa'da *estampe*, İtalya'da *stampa*, Almanya'da *originell druckgraphik* sözcükleriyle verilirken, Türkiye'de 1970'li yıllara kadar *gravür* ya da *kazı resim* sözcükleri ile verilmesine karşın ilk kez 1972 yılında Mustafa Aslıer tarafından *Özgün Baskıresim* olarak kullanılmış ve deyim olarak yerleşmiştir.

Sanatsal anlamdaki çoğaltılmışların özgünlüğünü kanıtlayabilmek için özgün baskıresim üretim ölçütlerinin bilinmesi ve uygulanması gerekmektedir; 1960 yılında Viyana'da yapılan *Uluslararası Güzel Sanatlar Kongresi*'nde temel ölçütler belirlenmiş ve kabul edilmiştir (Özsezgin ve Asher, 1989: 137). Bu ölçütlere göre, basılan özgün baskıresmin sol alt köşesine, önceden sanatçı tarafından belirlenen baskı adedi, giderek büyüyen kesirli sayılar olarak yazılmalıdır. Örneğin bir koleksiyoner, incelediği özgün baskıresminin sol alt köşesinde 9/50 sayılarının

olduğunu fark ettiğinde, yapıtın 50 adet özgün baskısının olduğunu ve bunların arasından 9.'sunu koleksiyonuna aldığını bilmelidir. Hatta yapıtın taklitlerinden korunması için satışı yapanın kaç numaralı baskıyı sattığını belgeleyen bir satış makbuzu düzenlenmelidir. Ayrıca sanatçı yine sol alt köşeye yapıtın hangi teknikle yapıldığını yazmalıdır. Özgün baskıresimlerin sağ alt köşesinde ise, sanatçının imzası ve basım tarihi yer almalıdır. Bu işlemler, baskıların alındığındaki nemli kâğıtlara kurşun kalem ile yapılmalıdır. Ayrıca, baskıların alımından sonra mutlak olarak kalıplar ya yok edilmeli ya da bozulmalıdır.

Özgün Baskıresim Teknikleri: Özgün baskıresim sanatında kullanılan teknikler, *Geleneksel Baskı Teknikleri* adı altında malzeme ve yöntem farklılığından dolayı dört gruba ayrılmaktadır; bunlar *yüksek baskı teknikleri*, *çukur baskı teknikleri*, *düz baskı teknikleri* ve *elek baskı teknikleri*dir.

Yüksek Baskı Teknikleri: Yüksek baskı tekniğinin temel ilkesi, baskı kalıbında yükseltileler oluşturmak ve yükseltilelerin boya almasını sağlamaktır. Bu nedenle, kalıp yüzeyinde basılması istenmeyen yerlerin oyularak ya da kazıma yöntemiyle alçaltılmasıyla yüksekte kalan yerlere merdane yardımı ile boya verilir. Daha sonra, baskı yapılacak kâğıt kalıba yerleştirilir; kalıp yüzeyindeki boyanın kâğıda aktarılmasında kalıp ile birlikte yüzeyindeki kâğıt baskı presinden geçirilerek ya da kalıbın yüzeyindeki kâğıt tahta kaşıkla sürtülerek baskı gerçekleştirilir. Bu teknikte çoğunlukla oymaya elverişli ağaç plakalar (ıhlamur, kavak vb.) ve çeşitli muşambalar (linolyum, poliüretan levha vb.) kullanılır.

Çukur Baskı Teknikleri: Çukur baskıresim tekniğinde ise, yüksek baskı tekniğinin tam tersi bir mantık işler. Bu baskı tekniğinde amaç, baskı kalıbı yüzeyinde çukurluklar oluşturmak ve bu çukurlukların boya almasını sağlamaktır. Çeşitli yöntemler ile çukurlaştırılan baskı kalıbına tampon ile boya verilir, yüksek yüzeyde kalan boyalar kâğıt ya da el ayası ile silinir, boya yalnızca çukurlarda kalır. Daha sonra baskı kalıbının yüzeyine nendendirilmiş kâğıt yerleştirilerek, pres yardımıyla baskı gerçekleştirilir. Çukur baskı tekniğinde bakır, çinko, kurşun, alüminyum, saç vb.

çelik levhalar, baskı kalıbı olarak kullanılmaktadır.

Düz Baskı Teknikleri: Adından da anlaşılacağı üzere bu teknikte ne çukurluklar ne de yükseklikler vardır. Düz baskının en kolay olanı *Monotip* baskıdır; cam ve yüzeyi düzgün bir levha üzerine boya verilir ve merdane yardımıyla boya inceltir. Boyanın üzerine yatırılan kâğıdın arka yüzeyine istenilen desen kalem ile çizilerek kâğıdın boyaya değen yüzeyi sayesinde baskı gerçekleştirilmiş olur. Ancak bu yöntemle çoğaltma işlemi yapılmadığından *tek tip baskı* anlamına gelen *monotip* sözcüğü kullanılmaktadır.

Düz baskıda sanatsal anlamda en yaygın olarak kullanılan yöntem *taşbaskı* (litografi)'dir; suyun ve yağın birbirine karışmaması mantığından hareketle yapılan bu teknikte, taşın yüzeyine (%98 kalsiyum karbonattan oluşan taş) yağlı kalem ve tuşe mürekkebi ile istenilen desen doğrudan çizilir. Deseni çizilen taş kalıp yüzeyi önce toz reçine sonra talk pudra, pamuklu bez veya fırça ile sürülür, temizlenir, arap zıncı ve nitrik asit karışımı çözelti sürülür, kurutulur, en az 12 saat bekletilir. Taş kalıp su ile yıkanır, arap zıncı sürülür, kurutulur, terebentinle yüzey temizlenir, bol su ile yıkanır. Islak yüzeye çıkarma mürekkebi verilir. Toz reçine ve pudra sürülür. Daha sonra nitrik asit ve arap zıncı karışımı sürülür, 15 dakika beklenir. Aynı işlemler tekrarlanır. Kullanılan taş kalıp, kimyasal bileşeni sayesinde hem yağlı hem de suyu yüzeyinde iyi tutmaktadır. Kalıba boya verilmeden hemen önce taş, sünger yardımıyla ıslatılır. Kalıba merdane ile boya verildiğinde yalnızca yağlı kalem ile yapılan çizimin boyayı aldığı görülür, diğer ıslak kısımlar boyayı almaz. Hazır olan kalıbın üzerine nemli kâğıt konup basınçlı taş baskı presinden geçirilerek baskı işlemi gerçekleştirilir.

Elek Baskı Teknikleri: *Elek baskı* (ipek ya da serigrafı) tekniği ise, kimi kaynaklarda düz baskı tekniği adı altında tanıtılmaktadır. Elek baskı yönteminde de çukurluklar ve yükseklikler yoktur. İnce dokunmuş bir ipek, bir çerçeve üzerine gerilir ve bu çerçeve menteşelerle bir masaya sabitlenir. Baskısı alınmak istenen desen maskeme (kapatma) yöntemiyle ipeğin üzerine oluşturulur. Elde edilen dokuma kalıp, kâğıt üzerine oturtulur ve eleğin yüzeyine dökülen boyanın rakle yardımı ile alta (kâğıda)

geçmesi sağlanarak baskı işlemi sonlandırılır.

Özgün Baskıresmin Tarihsel Gelişimi

İnsanlık tarihi kadar eski olan baskı uygulamaları, M.Ö. 2000'li yıllarda Sümerler'de görülmektedir. Sümerler'in silindirik biçimindeki mühürlerinin ıslak kil üzerine döndürülerek basılmasıyla elde edilen izler, ilk baskı örnekleri olarak kabul edilmektedir (Gölönü, 1979: 72).

M.S. 105 yılında Çin'de Ts'ai Lun tarafından kâğıdın icadından sonra (Hobson, 2007: 137), ilk defa kâğıt üzerine baskı yapanların Budist rahipler olduğu tahmin edilmektedir. Rahipler büyü ve sihir için hazırladıkları muskalara ağaçtan yapılmış olan mühür biçimindeki yüzüklerin üzerine, bezir yağı ve isle hazırladıkları boya, fırça ile sürdükten sonra baskı işlemini gerçekleştirmişlerdir; Japon imparatoriçesi Shotou'nun emriyle M.S. 762-769 yapılmış olan iki muska, tarihte bilinen en eski örnektir (İçmeli, 1987: 55). Daha sonra, geniş yüzeyli ağaç kalıpların, kitap basımı işinde kullanıldığı görülmüştür; kitabın yazı ve resimleri, tüm bir sayfa olarak oyulup daha sonra basım işleminin kâğıda veya bez üzerine yapıldığı bilinmektedir. Bu türün bilinen en eski örneği, 868 yılında Wang Chieh tarafından basılan ve 5 metre uzunluğundaki Diamond Sutra adı verilen bez üzerine basılmış Budist ibadet tasvirlerini gösteren baskılardır (Ross ve diğerleri, 1990: 2). İlk sayfada Buda, öğrencisi Subhiti ile konuşurken betimlenmiştir. Çizgilerin kontur biçiminde ortaya çıkarıldığı kompozisyonda, yirmiden fazla figür yer alır (İçmeli, 1987: 56). Bugün, Londra British Müzesi'nde bulunan ve tahta baskı kitap olarak kabul edilen Diamond Sutra, 1907 yılında arkeolog Sir Aurel Stein tarafından ortaya çıkarılmıştır (Saff ve Sacilotto, 1978: 8).

Çin'de yüzyıllar boyu basılan tahta baskı kitaplarının tıp, botanik, tarım, şiir ve edebiyat alanında olduğu görülmektedir. Bu tür tahta baskı kitaplarının resimleri ancak 17. yüzyılda renklendirilmiştir. Bu dönemde, elle nasıl renkli baskı yapıldığını anlatan, *Ten Bamboo Hall Painting Book* ve *Mustard Seed Garden* adlı iki kitap, sanatçılara yönelik eğitim amaçlı olarak hazırlanmış ve bu kitaplar daha sonra Japonya'ya getirilmiş ve burada

Ukiyo-e baskı sanatının gelişiminde etkili olmuştur (Ross ve diğerleri, 1990: 2). Kelime anlamı olarak, *Ukiyo*, akıp geçen, dalgalanan, yüzen dünya ya da bir başka ifadeyle gelip geçici, fani, kararsız dünya demektir; *Ukiyo-e* ise, bir anı diğerine uymayan, değişen dünya ile ilgili resimler demektir (Koçak, 2002: 141). Japon tahta baskılarda ipek, kâğıt ve deri üzerine kuş, kelebek, bitki ve çiçek motifleriyle birlikte yoğunluklu olarak dinsel konular işlenirken, 17. yüzyılın başlarında din dışı ilk resimli romanlar görülmeye başlamıştır. Ukiyo-e sanatı ile birlikte güzel kadınlar (bijin), kabuki tiyatrosu, sumo güreşleri, güzel manzaralar (meisho), tarih ve mitolojiden sahneler (abuna-e) ile erotik resimler (shunga) vb. konu edilmiştir (Akalan, 2000: 4-5).

Doğu ve Batı'nın ticari ve diğer ilişkileri sonucu, doğudaki baskı sanatı, birkaç yüzyıl sonra Batıda da görülmeye başlamıştır. Kâğıt ve mürekkep, ağaç kalıpla resim basma tekniği için Batıya getirilmiştir; kâğıdın doğudan 12. yüzyılda İspanya'ya getirildiği bilinmektedir. Aynı yüzyılda kâğıdın Fransa'ya ulaşmasının ardından ancak, 13 yüzyılda İtalya'da ve 14. yüzyılda Almanya'da (1390 yılında, Nürunberg kentinde kâğıt imalathanelerinin açıldığı bilinmektedir) kâğıdın büyük miktarlarda üretilmeye başlanmasının ardından, ağaç baskı sanatı gelişmeye ve yayılmaya başlamıştır (Ross ve diğerleri 1990: 2; İçmeli, 1987: 57).

Avrupa'da bilinen ilk ağaç baskı örneği 14. yüzyılın sonlarında görülmektedir. Kenar çizgileri koyu renk ile belirlenmiş olan figürlerden oluşan ve Bois Protat adlı çarımha gerilme bölümünden bir sahnenin simgelandığı ağaç kalıbın her iki yüzü de oyulmuş ancak yalnızca bir yüzeyi basım için tamamlanmış ve 1380 yılında basılmıştır (Saff ve Sacilotto, 1978; Ross ve diğerleri, 1990). Yaklaşık 50 cm boyutlarındaki ağaç kalıba oyulması ve o dönemde bu kadar geniş bir kâğıt tabakanın bulunmaması nedeniyle, bir bayrak veya kilise sunağı için kumaş üzerine basılmıştır (Ross ve diğerleri 1990: 2).

14. yüzyılda Avrupa'da okuma yazma oranının düşük olması, Hıristiyan kiliselerinin dinsel bilgilerin öğretiminde görsel yolla eğitimi seçmesine neden olmuştur. Ancak o dönemde kilise, baskıresmin yalnızca

dini konulu resimlerin, azizlerin olduğu kitaplar ile oyun kartları için kullanılmasına izin vermiştir (Thiem, 1987: 87). Oyun kartları 13. yüzyılda üst sınıflara ait insanlar arasında benimsenmiş olmasına karşın, 14. yüzyılda kâğıdın Avrupa'da yaygın bir şekilde üretilmeye başlaması ile birlikte ağaç baskı oyun kartları, geniş halk kitlelerine ulaşmıştır. Oyun kartlarındaki ilk imajlar Almanya'da askerleri, İtalya'da bir alfabe dizisini ve Fransa'da, günümüz oyun kartlarına benzer bir şekilde saray kişilerini göstermekteydi (Ross ve diğerleri 1990: 3). Özellikle 17. yüzyılda Tokyo'da açılan Ukiyo-e Okulu kısa sürede ekol olmuş ve ağaç baskı sanatı için etkili bir iz bırakmıştır; 1890 yılında Ecole des Beaux-Arts'ta açılan Japon ağaç baskı sanatını tanıtıcı sergi, Ukiyo-e okulunda basılmış çok sayıda baskıresim örneklerini içermiştir. Bu baskılardan etkilenen Paul Gauguin, Van Gogh, Edgar Degas, Eduard Munch olmak üzere birçok sanatçı başarılı ağaç baskılar üretmişlerdir.

15. yüzyılda Johannes Gutenberg'in dökme harfleri geliştirmesi ve matbaayı keşfinden sonra (1450) Avrupa'da baskı alanında yeni bir çağın başlamasıyla birlikte, kalıp kitaplar yavaş yavaş terk edilmiştir. Ancak daha sonraki dönemlerde ağaç baskı, bir sanat dalı olarak bağımsız bir şekilde kendini göstermeye başlamıştır. Gravür sanatının doğuşu, Gutenberg dönemindeki gelişmelerin bir sonucudur; 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra baskı teknikleri hızla yayılmış, kurşun-kalay karışımı ve bakır kalıplardan baskılar yapılmıştır. Bu dönemde, Almanya ve İtalya'da kalburlama (crible) yöntemi kullanılıyordu; madeni levhanın üzeri çekiçlenerek sayısız noktacıklar oluşturulmaktaydı. Daha sonra levha boyanarak, üzerine kâğıt bastırılıyordu. Elde edilen baskılarda dövülen yerler beyaz, rölyef olan yüzey siyah çıkıyordu. Aynı levha, oyukları mürekkeple doldurulup yüzeyi temizlenerek basıldığında, oyuntular siyah, diğer kısımlar ise beyaz olarak çıkıyor ve bir öncesine zıt bir baskı daha elde ediliyordu. Bu baskıları yapan kişilerin, günümüz anlamıyla sanatçı olmayıp, asil kişiler veya kilise emrinde çalışan zanaatçılar oldukları bilinmektedir (Gölönü, 1979: 72,73). Ayrıca, kalburlama yöntemiyle yapılan bu baskı türünün, İntaglio denilen çukur baskı (gravür) tekniğinin de temelini oluşturduğu söylenebilir.

Taşbaskının keşfedilmesi ise, 18. yüzyılın başlarında olmuştur. 1796'da Münih'de, Alois Senefelder (1771-1834) taşbaskıyı rastlantı olarak keşfettiğinde, basit bir tiyatro yazarıydı. Senefelder'in tek çabası yazdığı eserleri daha ucuza mal edebilmektir. Lito'nun (bir tür kireç taşı) yağ ve suya duyarlılığını fark eden Senefelder, taşbaskı üzerindeki çalışmalarına devam etmiş ve 1806 yılında Baron von Aretin ile birlikte Gleissner et Cie isimli Senefelder Litografik Basımevi'ni kurmuştur (Atar, 1995: 70,71). 1810 yılında Senefelder'in basımevinde, ilk renkli taşbaskı denemesi yapılmış ve bu teknik, eski ustaların eserlerinin çoğaltılmasında kullanılmıştır (Atar, 1995: 101). Taşın üzerine resmetmek, teknik yönden, ağaç ve metal oymadan daha kolaydır. Bu nedendir ki, yeni bir anlatım ve çalışma yöntemi olan taşbaskı pek çok sanatçı tarafından tercih edilmiştir. Özellikle 19. yüzyıl sanatçıları taşbaskıya ilgi duymuş ve etkili yapıtlar ortaya koymuşlardır. Örneğin, Fransız sanatçı Honoré Daumier'ye (1808-1879) ait 4000'in üzerinde taşbaskıları vardır. O dönemde taşbaskı yapıtları üreten sanatçılar olarak Gustave Dore, Paul Gavarni, Eugène Delacroix, Théodore Géricault, Francisco Goya ve daha sonraki yıllarda Henri de Toulouse Lautrec, Edouard Manet, Edgar Degas, Edvard Munch, Käthe Kollwitz gibi isimler sayılabilir.

Serigrafi, şablon baskı, elek baskı adlarıyla da anılan ipek baskı yönteminin, ilk kez nerede ve nasıl uygulandığı tam olarak bilinmemekle beraber bu tekniğin Çin ve Japon kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Ancak, kesin bir bilgi olmamasına karşın kimi kaynaklarda, ipek baskı tekniğinin 17. yüzyıldan günümüze kadar uygulandığı ve geliştiği belirtilir. Kimi kaynaklara göre de, ipek baskının tarihi, şablon baskılarla başlatılabilir. Şablon baskıların tarihi oldukça eskidir. Bu yöntemle ilgili olarak çeşitli kaynaklarda, bin yıl kadar önce Romalılar, Eski Mısırlılar, Çinliler ve Japonlarda duvar, yer, tavan süslemeleri ile çömlekçilikte ve dokuma bezemelerinde şablon tekniğinin kullanıldığını gösteren kanıtların olduğundan söz edilmektedir. Ayrıca, Japonların tasarımlarında, birbirlerinin tam eşi olan iki kâğıdı şablon halinde kestikleri ve insan saç tellerini birinci şablonun bütün yüzeyini ve şablon parçalarını kapsayacak bir biçimde ve onun üzerine de ikinci parçayı tam yüz yüze gelecek şekilde yapıştırdıkları bilinir.

Böylece arada kalan saç telleri ile şablonun tüm parçalarını bir arada tutmayı sağlamış oluyorlardı (Mara, 1979; akt. Pekmezci, 1992: 9,11). Daha sonraki dönemlerde, teknikteki değişimler ve gelişmeler sonucu, insan saçından yararlanılarak yapılan şablon baskı yönteminin yerini ipek dokumalı elekler almıştır. O dönemlerde Avrupalıların, ticari ilişkiler nedeniyle Japon kültürü ile ilgilenmeye başlaması ve Uzakdoğulu göçmenlerin Amerika'ya gelmesiyle birlikte, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra ipek baskı, Avrupa ve Amerika'ya gelmiştir. 1930'lara kadar ticari ve tekstil amaçlı kullanılan ipek baskı, her iki ülkede de paralel olarak gelişme göstererek, sanatçılar için bir ifade biçimine dönüşmüştür (Pekmezci, 1992: 12). 19. ve 20. yüzyılda Roy Linchtenstein, Robert Rauschenberg, Tom Wesselman, Hans Arp, Mortenscu, Antony Wellenis, Fritz Winter, John Bellany, Kate Whiteford, Peter Havson, Joe Tilson, Eduardo Paolozzi, Pablo Picasso, Marc Chagall ve Raoul Dufy gibi sanatçılar, bu baskı tekniğiyle başarılı yapıtlar üretmişlerdir. Ancak ipek baskıyı zirveye taşıyan, Pop Art'ın önemli temsilcisi Andy Warhol olmuştur.

Görüldüğü üzere, insanlık tarihi kadar eski olan baskı teknikleri, Matbaa'nın keşfi ve Fotoğraf'ın bulunuşu gibi tarihi olay ve teknolojik gelişmeler, yeni baskı tekniklerinin gelişmesini, dolayısıyla özgün baskıresim sanatının gelişimini sağlamıştır. Geliştirilen yeni özgün baskıresim teknikleri sanatçılar tarafından ayrı ayrı ya da iç içe kullanılarak, farklı gelişim aşamaları kaydederek sanatsal anlamıyla günümüze kadar gelmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada, eylem araştırması deseni kullanılmıştır. Eylem araştırmasının eğitim alanındaki araştırmaların amacı, sınıf, program ya da tüm okuldaki mevcut durumun değişimi ya da gelişimini sağlamaktır. Bu anlamda araştırmacı, birebir araştırmanın içinde yer alan öğretmen rolünü üstlenerek eylem planlarıyla araştırmayı gerçekleştirmiştir.

Çalışma Grubu: Bu çalışmada uygulama öncesinde; 2010-2011 eğitim öğretim yılı Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Heykel Anasanat Dalı öğrencilerinden

Seçmeli Sanat Atölye (SSA) Özgün Baskıresim dersini alan 7 öğrenci ve 2010-2011 eğitim öğretim yılında SSA Özgün Baskıresim dersini veren 1 öğretim üyesi. Uygulama sürecinde ise; 2011-2012 eğitim öğretim yılı, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Programı 3. sınıf Grafik Anasanat Dalı öğrencilerinden SSA Özgün Baskıresim dersini alan 17 öğrenci araştırmaya katılmıştır ancak araştırmanın uygulamaları tüm öğrencilere uygulanmasına karşın, 15 Şubat 2012 tarihli eylem araştırması geçerlik komite toplantısında alınan kararla, araştırmanın verileri 9 odak öğrenci üzerinden elde edilmiştir.

Veri Toplama Aracı: Araştırmada, kişisel bilgi formu, video kayıtları, yarı-yapılandırılmış görüşmeler, gözlem, araştırmacı günlüğü, öğrenci günlükleri, sergi ve müze çalışma kağıtları, sergi ve müze ara-bul kağıtları kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmacı, eylem araştırmasını planlamadan önce, Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programı'na göre, SSA Özgün Baskıresim dersinin, içeriği ve uygulamadaki durumunun ne olduğunu ortaya koymak için Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Öğretmenliği Programında okutulan SSA Özgün Baskıresim dersini 4 hafta süreyle gözlemlemiş ve araştırmaya katılan öğrenciler ve öğretim elemanı ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmiştir. Gözlem ve görüşmeler, eylem araştırması uygulaması tarihinden, bir eğitim-öğretim yılı öncesi olan 2010-2011 yılının Güz yarısında gerçekleştirilmiştir. Öğretim elemanı ve öğrenciler olmak üzere toplam 8 katılımcının görüşleri ve araştırmacı gözlemi betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Görüşmelerden aktarılan özgün ifadelerde, parantez içinde verilen her bir harf, özgün baskıresim dersini veren öğretim elemanını ve öğrencileri temsil etmektedir.

SSA Özgün Baskıresim dersinde tek bir öğrenme ortamının kullanıldığı belirlenmiştir. Kullanılan öğrenme ortamı, baskıresim tekniklerinin öğretimi için hazırlanan atölye ortamıdır. Atölye ortamı en fazla 10 kişilik bir gruba çalışma imkanı vermektedir. Öğrenme ortamında, dersi

alan öğrenci sayısının fazla olmasından kaynaklanan, kimi eksikliklerin varlığı düşünülmektedir. Bu duruma yönelik görüşme yapılan bir katılımcının görüşlerine yer vermek yerinde olacaktır;

Ben çok verimli çalışmadım kendi adıma. Stres altında çalışıyoruz hepimiz. Ben on iş yetiştirmeye çalışıyorum. Çünkü bir gün açık oluyor atölye. Diğer günler çalışmamak bizi geriyor ve yoruyor. Gün içerisinde o gaz kokusu, hani fiziksel anlamda yetersiz bir yer. Vakit sınırlı, işler yoğun, çalışmak gerekiyor ve fiziksel ortam buna pek el vermiyor. Kalabalık. Sıra bekliyoruz, birbirimizin işini yetiştirmek... O yapıyor, ondan sonra sana sıra geliyor... (A), (St. 112-117).

SSA Özgün Baskıresim dersi bir dönemlik bir ders olduğundan tüm baskıresim tekniklerinin öğretilmesi olanaksız olduğu gözlenmiştir. Eylem araştırmasının gerçekleştirildiği Gazi üniversitesinde, öğretim elemanının görüşme sırasında aktardıkları bu durumun ortaya konması açısından anlamlıdır:

Bölümümüzde yalnızca gravür atölyesi şu anda çalışır halde ve onun üzerine gravür atölyesinde ben, hem yüksek baskı yaptırıyorum hem gravür çalışması yaptırıyorum fakat gravür çok uzun bir zaman istediği için ana sanat atölye derslerinde yaptırmak zorundasınız. Seçmeli sanat atölyesinde yaptıramıyorsunuz (G), (St. 9-11).

Diğer katılımcılarla yapılan görüşmelerde linol baskıresim tekniğini tek kalıptan siyah-beyaz ve yine tek kalıptan eksiltme yöntemiyle renkli olarak öğrendikleri anlaşılmaktadır: “Linolyum baskıyı öğrendik. Linolyum üzerine yapmak istediğimiz deseni çiziyoruz. Daha sonra onu oyduk oyma kalemleriyle. Onu matbaa mürekkebiyle boyadık. Daha sonra kağıt üzerine bastık” (M), (St. 18-21). Gözlem ve görüşmelerden elde edilen verilere göre SSA Özgün Baskıresim ders içeriği yüksek baskı tekniği ile sınırlandırılmıştır. Malzeme olarak linol kalıplar kullanılarak siyah-beyaz çalışmaların yanı sıra renkli çalışmalar da gerçekleştirilmektedir.

SSA Özgün Baskıresim dersi her ne kadar 2 saat kuram,

2 saat uygulama olarak görünse de, araştırmacı, dersin daha çok uygulama ağırlıklı olarak işlendiğini gözlemlemiştir. Bu bağlamda, derste kullanılan yöntem daha çok gösterme ve anlatma yöntemidir. Dersin öğretim elemanı ile yapılan yarı-yapılandırılmış görüşme, araştırmacının gözlemini doğrulamaktadır:

Öğrencilere hem anlatma hem gösterme yöntemini uyguluyorum. Dersin kuramsal kısmını onların araştırması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bizim dersimiz teknik ağırlıklı olduğu için daha çok kendilerinin araştırması gerektiğini, üniversal sistemde ilgi duydukları alanda kendilerinin araştırmalar yapmaları gerektiğini söylüyoruz (G), (St. 52-59).

Yapılan görüşmelerde, katılımcıların ders sürecinde galeri ya da müze gibi mekanları gezmedikleri bulgulanmıştır. Bu tür mekanların ders kapsamına alınabilmesi ve bu mekanların gezilmesi hakkındaki görüşleri alındığında, katılımcıların beşi böyle bir gezi düzenlemesinin yararlı olabileceğini düşündüğünü ve ders kapsamında olması gerektiğini, ikisi ise bunun yararlı olacağını ancak mutlaka ders kapsamında olması gerektiğini belirtmiştir. Bu durumda her iki düşünceyi yansıtan ifadeler yer vermek yerinde olacaktır:

Baskıresim ile ilgili sergi gezmedim, gezme ihtiyacı da hissetmedim açıkçası. Gezilmeliydi aslında. Bizim kendimiz araştırmalıydık. Hocanın şurada şu var, gidin gezin gibi bir şey söylemesi gerekmiyordu. İlgimi çekmediği için, ben daha çok kendi adıma konuşayım. İlgimi çekmediği için, şurada özgün baskıyla ilgili şurada şu sergi varmış hadi gideyim demedim (R), (St. 107-110). Bunlar kişiyi geliştiren şeyler, sergi olsun, böyle gezi filan olsun... bunlar yararlı şeyler bence. Çok güzel olur. Ders kapsamında gezmek daha iyidir. Çok da güzel olur (M), (St. 164-170).

Yukarıda aktarılan betimsel ifadeler, SSA Özgün Baskıresim dersinin içeriği ve uygulamadaki durumuna ilişkin bulguları ortaya koymaktadır. Araştırmanın uygulama sürecine gelindiğinde, eylem araştırması kapsamında olası eylem planları tasarlanmış ve

süreç etkinlik bazında ele alınmıştır. Ders süreçleri, öğrenme materyalleri ve atölye dışı öğrenme ortamları temel alınarak birbirine grift bir yapıyla sarmalanmış etkinliklerden oluşmaktadır; Ders Tanıtma Etkinliği, Sergi Etkinliği, Müze Etkinliği, Sanat Tarihi Etkinlikleri ve Atölye Dışı Özgün Baskiresim Tekniklerinin Öğretimi Etkinliği. Bu anlamda araştırmanın uygulama süreci dokuz hafta olarak belirlenmiştir. Etkinliklere ait haftalık plan aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1: Haftalık Etkinlik Planı¹

10.02.2012 Cuma	Ders tanıtma etkinliği, yazılı izin, kişisel bilgi formu
11.02.2012 Cumartesi	<i>Türkiye’de Baskiresim Bakmak</i> sergi etkinliği, Eskişehir.
17.02.2012 Cuma	<i>Türkiye’de Baskiresim Bakmak</i> adlı sergi kapsamında sanat tarihi şeridi oluşturma etkinliği
16.03.2012 Cuma	MOMA ve IMOGA sanal müze
09.03.2012 Cuma	Atölye dışı <i>Özgün Baskiresim</i> tekniklerinin öğretimi (Araştırmacının video sunumu)
16.03.2012 Cuma	Atölye dışı <i>Özgün Baskiresim</i> tekniklerinin öğretimi (Öğrenci sunumları)
17.03.2012 Cumartesi	IMOGA Müze Gezisi, İstanbul.
30.03.2012 Cuma	Tematik baskiresim tarih şeridi oluşturma
06.04.2012 Cuma	Atölye dışı <i>Özgün Baskiresim</i> tekniklerinin öğretimi (Tekniğin Olanaklarıyla Çoğaltılan Resim)

Tablo 1: Haftalık Etkinlik Planı¹

Aşağıda etkinlik başlıklarıyla verilen bulgularda, öğrencilerden aktarılan özgün ifadeleri yine öğrencilerin kendisinin belirlediği rumuzlar temsil etmektedir.

Ders Tanıtma Etkinliği’nde, dersinin tanımını yapmaya yönelik olarak araştırmacı, öğrencilere kimi sorular sormuştur. Bu sorular öğrencilerin kendilerinde var olan bilgileri temel alınarak sorulmuştur. Sorular şöyledir: ‘Sizce, baskiresim ne olabilir?, Baskiresim tekniklerinden bildiklerinizin adlarını ve nasıl uygulandıklarını kısaca paylaşır mısınız?, Baskiresimlerin altında yazan numaralar ne anlama gelmektedir?, Daha önce hiç baskiresim yaptınız mı?’. Öğrencinin sorulara ilişkin fikir yürütebilmesi için, araştırmacı rehber konumunda küçük ip uçları vermiştir.

İlk dersin sonunda, öğrencilerle dersin hemen ertesi günü olan 11.02.2012 tarihinde araştırmacının gerçekleştirmek istediği ilk eylem planı hakkında konuşulmuştur. Araştırmacı, öğrencilerle birlikte gerçekleştirmek istediği Anadolu Üniversitesi Çağdaş Sanatlar Müzesi gezi planı için öğrencilerle yüz yüze

tanışmadan önce telefon ile iletişim kurarak bu planından söz etmiştir. Araştırmacının gerçekleştirmek istediği etkinliğin zamanına ve öğrencilerin katılımına ilişkin endişeleri araştırmacı günlüğüne yansımıştır:

İlk ders olduğu için derse çok az kişinin geleceği endişesini duyuyordum. Çünkü atölye hocası: ‘Bir iki kişi ancak gelir, bu hafta pek öğrenci bulamazsın’ demişti. Duyduğum endişe nedeni ile öğrencilerin sınıf temsilcisine ulaştım ve kendimi tanıtarak cuma günü ilk dersimizi yapacağımızı ve ertesi günü bir müze gezisi planladığımı söyledim. Öğrencilerinin tümüne ulaşabilmem için, öncelikle telefon numaralarının kendisinde olup olmadığını sordum. Öğrenci temsilcisi de; 2Bizim bir mail grubumuz var. İsterseniz oradan herkese haber verebilirim’ dedi. Bu sözleri duyunca mutlu oldum ve endişem yerini rahatlamaya bıraktı... (A.G. 10.02.2012).

Sergi Etkinliği’nde, Eskişehir’de açılmış ‘Türkiye’de Baskiresim Bakmak’ adlı sergi kapsamında eylem planları gerçekleştirilmiştir. Sergi etkinliği, iki günlük ders süresince tamamlanacak bir ders olarak tasarlanmıştır. İlk hafta, 11.02.2012 (cumartesi) haftasonu etkinliği, ikinci hafta *Türk Baskiresim Tarihi* adıyla 17.02.2012 (cuma) tarihli etkinlik olarak gerçekleştirilmiştir. İkinci hafta gerçekleştirilen ders, haftasonu müzede gerçekleştirilen dersin devamı niteliğindedir.

Haftasonu etkinliğinde öğrencilere müze gezi olanağı sunulmuştur. Öğrenciler, araştırmacının sağladığı ulaşım aracı ile sabah Ankara’dan Eskişehir’e doğru 09:30’da yola çıkmış ve saat 12:20’de Anadolu Üniversitesi’ne ulaşmışlardır. Üniversite bünyesi içinde bulunan Çağdaş Sanatlar Müzesi’nin düzenlemiş olduğu *Türkiye’de Baskiresim Bakmak* adlı sergi kapsamında öğrencilerin, başlangıcından günümüze kadar Türk baskiresim sanatçılarının özgün yapıtlarını yakından görebilme olanağı olmuştur. Bu etkinliğin genel amacı, öğrencileri dönemin başında ders için güdülemek ve baskiresim konusunda herhangi bir öğrenim görmeden ön bilgilerinin yapılandırılmasını sağlamaktır. Özel amacı ise, öğrencilerin Türk baskiresim tarihini krolonjik bir sıralamayla sosyal bir öğrenme ortamında öğrenebilmelerine olanak sağlamaktır.

Araştırmacı, bu etkinlik için birer öğrenme materyali olarak *Sergi Çalışma Kağıdı* ve *Ara-Bul Kağıdı* hazırlamıştır. Öğrenme ortamına (sergi ortamı) girmeden önce araştırmacı tarafından hazırlanan *Sergi Çalışma Kağıdı* öğrencilere dağıtılmıştır. Araştırmacı, öğrencilerden çalışma kağıdında yer alan ilk maddeye ilişkin düşüncelerini yansıtmasını istemiştir. Bu çalışma kağıdı bir anlamda yansıtıcı günlüktür.

Öğrenciler, sergi çalışma kağıdındaki ilk maddeye ilişkin düşüncelerini yansıtıktan sonra sergi ortamına girmişlerdir. Öğrencilerden, sergi ortamına girdiklerinde neler hissettiklerini yansıtabilecek, 2. madde olan '*Sergi ortamına girdiğimde.....hissettim*' cümlesini tamamlamaları istenmiştir. Ellerindeki sergi çalışma kağıdında, duygularını, düşüncelerini ve eleştirilerini yansıtmasını sağlayacak toplam 12 maddelik boşluk doldurma cümleleri vardır. Sergi sırasında, öğrencilerin zihninde hem arkadaşlarına, hem kendilerine, hem de araştırmacıya soracakları sorular oluşmuştur. Odak öğrencilerden kimilerinin bu etkinliğe ilişkin çalışma kağıtlarına yansıtıkları 1.,2. ve 4. maddelere ilişkin düşüncelerinden örnekler ve frekans analizi aşağıda verilmiştir:

1. Madde: Sergiyi gezmeden (öğrenmelerimi gerçekleştirmeden) önce (neler/nasıl) dünya çapında kullanılan baskı teknikleri ile ortaya konmuş eserleri inceleyip teknikler hakkında bilgi sahibi olacağımızı ve bu alanda ortaya eser koyan sanatçıları inceleyeceğimizi düşünüyorum (Ted Mosby, 11.02.2012).

2. Madde: Sergi ortamına (öğrenme ortamı) ilk girdiğimde yapıtların üzerinde anlamlarını çözmek için düşüneceğimizi hissettim (Ted Mosby, 11.02.2012).

<i>Yanıtlar</i>	<i>F</i>
Önemli sanatçıların yapıtlarını inceleme fırsatı	8
Yapıtların anlamlarını çözebilmek için düşünme fırsatı	6
Ortamın heyecan yaratması	5
Metal gravür tekniğini beğenme ve merak duyma	4
Kimi baskıresim tekniklerini uygulama isteği	4
Toplam	27

Tablo 2: *Sergi Çalışma Kağıdı Frekans Analizi*

Tablo 2'de görüldüğü üzere, dokuz odak öğrenciden sekizi, "Önemli sanatçıların yapıtlarını inceleme fırsatı", altısı ise "Yapıtların anlamlarını çözebilmek için düşünme fırsatı" bulduklarını ifade etmişlerdir. Tablodaki bu önemli bulgu, araştırmacının zihninde 'öğrencilerin nasıl daha iyi öğrenebilecekleri'ne dair bir soru oluşturmuş ve daha sonraki haftalarda gerçekleşecek olan *Müze Etkinliği*, araştırmanın eylem planları arasına girmiştir.

Sergi sırasında öğrencilere, ikinci çalışma kağıdı olarak *Ara-Bul Kağıdı* dağıtılmıştır. Bu kağıtlarda sergide yer alan yapıtlardan görseller ve sorular bulunmaktadır. Öğrencilerin kağıtta yer alan baskıresim sergi ortamında araması ve bulması istenmiştir. Öğrencilerin üst düzey bilişsel etkinlik gerçekleştirmelerini gerektiren çalışmalar ara-bul kağıtlarıyla yapılmıştır. Burada amaç, hem öğrencinin yapıtı keşfetmesini sağlamak, hem de yapıtı inceleyerek yorumlamasına olanak tanımaktır. Ara-bul kağıdındaki kimi sorular, sergi gezisinde yanıtlanması gereken sorulardır. Kağıtta yer alan bir sorunun araştırılması gerektiği için bu kağıtların gelecek derste araştırmacı tarafından toplanacağı belirtilerek, söz konusu soruyu yanıtlamaları için araştırma yapmaları istenmiş ve öğrencilere altı günlük süre verilmiştir. Bu etkinlikte, öğrenciler Türk baskıresim tarihinin gelişim ve değişimini kronolojik bir sıralamayla görerek keşfetmişlerdir.

Sergi ortamında öğrencilerle, sergi üzerine konuşulmuş ve bazı sorgulamalarda bulunulmuştur. Araştırmacı, öğrencilerin gün içinde yaşadıkları öğrenmelerine ilişkin günlük tutmaları için birer kağıt dağıtmış ve günlük tutmalarını sağlamıştır. İki ayrı odak öğrencinin günlüklerine yansıyan ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

Bugün sergiyi gezmeden önce nasıl bir sergi olacağı konusunda en ufak bir fikrim yoktu. Sergi salonunu gezmeye başladığım zaman baskıresim konusunda yavaş yavaş bir fikir edinmeye başladım. Baskıresmin çok çeşitli teknikleri olduğunu öğrendim, bu tekniği kullanan tanıdığım birçok sanatçı olduğunu öğrendim. Daha önce baskıresim yapma hususunda çok fikrim yokken şimdi hem daha bilinçliyim hem de birkaç

baskıresim tekniğini denemek için sabırsızlanıyorum. [...] Sergi gezerken doldurduğum formlar, bazı eserleri daha da derinden incelememi sağladı. Umarım ilerleyen zamanlarda özgün baskı konusunda birçok deneyimim olur (Ö.G. Charlotte, 11.02.2012).

Daha önce içinde olmadığımız, olmadığımız bir uygulamanın içinde olduğum için bir öngörü sahibi değildim. Çağdaş Sanatlar Müzesi'nin önünde bir şeyler düşünmeye ve bilgi yönünden bir şeyler elde edebileceğimi hissettim [...] (Ö.G. Attila, 11.02.2012).

Haftasonu gerçekleştirilen öğrenme materyalleri ve atölye dışı öğrenme ortamındaki etkinliğin öğretim süreci, yukarıda anlatıldığı biçimiyledir. Çağdaş Sanatlar Müzesi'ndeki sergi etkinliği, öğrencilere bir baskıresim sanatçısı ile yüz yüze tanışma olanağı sunmuştur. Öğrenciler, baskıresim sanatçısı *Hayri Esmer*'in yapıtlarını müzede inceleme olanağı bulmuşlardır. Ayrıca öğrenciler, diğer sanatçıları ve yapıtlarını keşfetmişler, sanatçıların yapıtını ve biçimini tanımışlardır. Bu anlamda, yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının keşfetme özelliğinin araştırmacı tarafından öğrencilere yaşatıldığı ve yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının salık verdiği sosyal öğrenme ortamında öğrenmelerin gerçekleştiği söylenebilir.

Müze Etkinliği, sanal olarak ve gerçek müze ortamında bulunarak müzedeki etkinlikleri gerçekleştirme olarak iki açıdan ele alınmıştır. *Sanal Müze ve IMOGA Müze Gezisi* adlı etkinlik, üç günlük ders süresince tamamlanacak bir ders olarak tasarlanmıştır. İlk hafta, 16.03.2012 (Cuma) *Sanal Müze Gezisi* etkinliği olarak, ikinci hafta *IMOGA Müze Gezisi* adıyla 17.03.2012 (Cumartesi) tarihli etkinlik olarak gerçekleştirilmiştir. *Sanat Tarihi Etkinliği* başlığı altında ayrıntılı biçimde anlatılacağı üzere, müze gezisi sonrası 30.03.2012 (Cuma) tarihinde gerçekleştirilen *Tematik Baskıresim Tarihi* adlı etkinlik, haftasonu müzede gerçekleştirilen dersin devamı niteliğindedir. Başka bir deyişle *Müze Etkinliği*, *Sanat Tarihi Etkinliği* ile bağlantılıdır. Bu nedenle, etkinlikler birbiriyle sarmal bir biçimde geliştirilmiş ve sonuçlandırılmıştır. Gerçekleştirilen eylem planları da bu doğrultuda uygulamaya konmuştur.

Öncelikle öğrencilerin ön bilgilerini açığa çıkarma ve girilecek olan öğrenme yaşantılarına yönelik bağlamı oluşturmak üzere daha önce geçmiş oldukları müze ya da müzeler ile ilgili yaşadıkları deneyimlerden söz etmeleri istenir. Araştırmacı rehber olarak, 'Müze gezilerinizden sonra aklınızda ne(ler) kaldı?, Müzelerde eğitim yapıldığını biliyor musunuz?, Müzede gördüğünüz eğitimlerde neler yapılıyordu?' gibi açık uçlu düşünmeyi uyarıcı sorularla öğrencilerin neler bildiklerini açığa çıkarmaya çalışmıştır.

11.02.2011 tarihinde yapılan baskıresim sergi gezisi ile bir bağlantı kurup kurmadıkları sorulmuştur. Bağlantı kurdukları, öğrencilere *nasıl?* sorusu yöneltmiştir. Bu anlamda araştırmacı ve öğrenciler birbirleriyle paylaşımda bulunmuşlardır. Öğrencilerin hazırladıkları sunumlara geçmeden önce araştırmacı IMOGA dışında belirlediği MOMA sanal müzesini gezdirmiş ve müzelerdeki baskıresimlerle ilgili etkileşimli etkinlikleri (animasyonlar) öğrencilere göstermiş ve onlara uygulamıştır (Bkz. MOMA.org | [Interactives](#) | [Projects](#) | [2001](#) | [What is a Print?](#)).

Öğrencilerin derse hazır gelmelerini sağlamak amacıyla bir önceki hafta öğrenciler, kendi belirledikleri kişilerle ikiye ayrılarak gruplara ayrılmıştır. Bir paylaşım ortamı sağlanarak *İstanbul Grafik Sanatları Müzesi* hakkında bilgi vermeleri istenmiştir. Ders dışında hazırladıkları grup çalışmalarını sunmaları ve grupların kendi belirledikleri sırayla IMOGA müzesini sanal olarak gezdirmeleri istenmiş, gruplar belirledikleri yerli-yabancı sanatçı ve yapıtı hakkında edindikleri bilgileri ve araştırmacının ödev olarak verdiği bir baskı türünü grup çalışması olarak sunmuşlardır.

Her bir grup belirledikleri bir sanatçı ve yapıtını IMOGA'nın sanal müzesinden bulmuş ve öğrenme ortamındaki diğer öğrencilere yansı aracılığıyla göstermişlerdir. Grup, hem seçtiği sanatçı ve yapıtı hakkında bilgi vermiş, hem de araştırmacının verdiği baskı teknikleriyle ilgili animasyonlu sunumlar gerçekleştirmişlerdir. Böylelikle öğrenciler yedi farklı sanatçı ve yapıtını tanıırken, yedi farklı tekniği de kuramsal anlamda öğrenmişlerdir.

Gerçekleştirilen bu etkinliğe örnek oluşturması

açısından, 7. grubun incelediği sanatçı ve yapıtına ilişkin video kayıtlarından yansıyan ifadelere aşağıda yer verilmiştir.

Ted Mosby: Hocam sanatçı hakkında bilgi verdikten sonra yapıtla ilgili öznel yorumlarımıza geçmek istiyoruz.

Araştırmacı: İkinizin ortak yorumu mu?

Barney Stinson: Önce Ted söylesin, sonra ben söylerim.

Ted Mosby: Kadınların doğasında masum, hassas ve narin bir yapıda olmalarının yanı sıra yüzlerine takındıkları maskelerle, bu narin hassasiyetlerinin üstünü örterek, erkeklerle aynı seviyede güç ve dayanıklılık sergilediklerini, ama içten içe hala kırılğan bir yapıda olduklarını anlatıyor bence.

Barney Stinson: Kadınların görünüşte masum varlıklar olduğunu düşünmemize rağmen, yüzlerindeki maskeleri çıkardıkları zaman erkeklerden kurnaz, içten pazarlıklı olduklarını düşündürüyor bu resim bana. Bu yapıta baktığımda ve gerçek hayatta erkeklerin daha masum varlıklar olduğuna inanıyorum.

Odak öğrencilerden Barney Stinson ve Ted Mosby, sanal müzeyi gezerken inceledikleri resimlerden Burhan Uygur'a ait *Bahar Sevincinden Yaz Hüzününe* isimli yapıtı seçerek, yapıt hakkında öznel yorumlarını dile getirmişlerdir. Tüm gruplar genel olarak, kimi kaynaklardan edindikleri bilgilerin dışında öznel yorum ve eleştirileriyle sunumlarını gerçekleştirmiştir.

Öğrenme materyallerinin ve atölye dışı yapılan çalışmaların sonuçlarını öğrenci günlükleri açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu anlamda, gerçekleştirilen sanal müze etkinliğinin sonunda, gün içinde yaşadıkları öğrenmelerine ilişkin günlük tutmaları için öğrencilere birer kağıt dağıtılmış ve günlük tutmaları sağlanmıştır. Aşağıda söz konusu günlüklerden alıntılara yer verilmiştir.

[...] Her bir grubun araştırmış olduğu farklı baskı çeşitlerini dinlemek benim açımdan çok faydalı oldu. Birçok farklı bilgi ve teknik öğrendim (Ö.G. Kül Hece, 16.03.2012).

Caveman rumuzlu öğrenci günlüğünde, etkinliğe ilişkin yorumlarının yanı sıra, kendi grupları için öz eleştiride bulunmaktadır:

Baskı tekniklerini ve nasıl uygulandığını öğrendim. Uygulama aşamasında en azından neler kullanılacak ve hangi sırayla uygulanacak bir bilgim var.[...] Teknik sıkıntılar çekmemize rağmen konuya hakim olduğumuzu düşünüyorum. Kendi grubum için biz aslında biraz daha yalın ve basit anlatabilirdik [...] Teknik bilgi açısından ve eser inceleme konusunda donanımımız iyi, belki ifade edememiş olabiliriz. Genel grupların soracağımız sorulara yanıtlar vereceğini düşünmüyorum (Ö.G. Caveman, 16.03.2012).

SSA Özgün Baskıresim dersinin öğretim sürecindeki 6. haftanın sonunda (17.03.2012), sanal müze gezisinin devamı olarak IMOGA müze gezisi tasarlanmıştır. Araştırmacı, daha önceden renkli olarak çoğalttığı IMOGA müzesinin amblemini öğrencilere göstermiştir. 'Sizce, IMOGA'nın ambleminde neden el imgesi kullanılmış?' sorusunu öğrencilere yöneltmiştir. Öğrenciler çoğunlukla bunun el izinden yola çıkılarak baskı tekniğine bir gönderme olduğu konusunda hemfikirlerdir. Araştırmacı, bu etkinlik için öğrenme materyali olarak *Müze Çalışma Kağıdı* ve *Ara-Bul Kağıdı* hazırlamıştır. Öğrenme ortamına (müze ortamı) girmeden önce araştırmacı tarafından hazırlanan *Müze Çalışma Kağıdı* öğrencilere dağıtılmıştır. Araştırmacı, öğrencilerden çalışma kağıdında yer alan ilk maddeye ilişkin düşüncelerini yansıtılmalarını istemiştir. Bu çalışma kağıdı bir anlamda yansıtıcı günlüktür.

Öğrenciler, müze çalışma kağıdındaki ilk maddeye ilişkin düşüncelerini yansıttıktan sonra müze ortamına girmişlerdir. Öğrencilerden, müze ortamına girdiklerinde neler hissettiklerini yansıtabilecek, 2. madde olan 'Müze ortamına girdiğimde.....hissettim' cümlesini tamamlamaları istenmiştir. Ellerindeki müze çalışma kağıdında, duygularını, düşüncelerini ve eleştirilerini yansıtılmalarını sağlayacak toplam 14 maddelik boşluk doldurma cümleleri vardır. Müze gezisi sırasında, öğrencilerin zihninde hem arkadaşlarına, hem kendilerine, hem de araştırmacıya soracakları sorular oluşmuştur.

Odak öğrencilerden kimilerinin bu etkinliğe ilişkin çalışma kağıtlarına yansıttıkları 10.,11. ve 12. maddelere ilişkin düşüncelerinden örnekler ve frekans analizi aşağıda verilmiştir.

10.madde: Müzeyi gezerken yabancı baskiresim sanatçıları hakkında Türk sanatçılara göre daha özgür olduklarını düşündüm. Çok güçlü bir kurgu yeteneğine sahip olduklarını, fantastik dünyaları olduğunu düşünüyorum (Kül Hece, 17.03.2012).

11.-12. madde: Müzeyi gezerken arkadaşım/ arkadaşlarımda Eskişehir sergi gezisine göre daha ciddi bir şekilde araştırma ve gözlem yaptıklarını görüyorum. Araştırmacının ise, bizlere ve eserlere büyük bir ilgi duyduğunu gözlemliyorum (Barney Stinson, 17.03.2012).

Tablo 3: Müze Çalışma Kağıdı Frekans Analizi

Yanıtlar	F
İmoga'nın zengin bir müze olduğunu düşünme	7
Sergi gezisine oranla müzeyi daha bilinçli gezme	6
Sanal müzede gördükleri eserlerin orijinalini görme heyecanı	4
Metal gravür tekniğini beğenme ve merak duyma	3
Öğrendiği baskiresim tekniklerinden yapılan eser görme isteği	3
Müze sahibi olan sanatçı ile tanışma isteği	2
Türk ve yabancı sanatçıların sanatsal üretimini karşılaştırma	1
Toplam	26

Tablo 3'de görüldüğü üzere, dokuz odak öğrenciden yedisi, İmoga'nın zengin bir müze olduğunu düşünmektedir. Altı öğrenci ise, sergi gezisine oranla müzeyi daha bilinçli gezdiklerini ifade etmiştir. Bu bulgular temelinde, araştırmada yapılan Müze Etkinliğinin devamı niteliğinde eylem planları düşünülmüş ve sonraki haftalarda uygulanmıştır. Ayrıca, müzede öğrencilere *Ara-Bul Kağıdı* dağıtılmıştır. Ara-bul kağıdındaki sorular, öğrencilerin müzeden seçecekleri sanat yapıtını eleştirebilmeleri için rehber niteliğindedir.

Öğrenciler, müzede gördükleri ve inceledikleri

Fotoğraf 1. Atilla'nın Müzede Seçtiği Temalı Baskiresmi İncelerken Çekilen Fotoğrafı.

baskiresimlerden birisini seçmiş ve ara-bul kağıdındaki sorular çerçevesinde incelemiştir. Odak öğrencilerin tümü müze koleksiyonundan seçtikleri baskiresimlerin kimlik bilgilerini vermiştir. Günümüz sanat eğitimi yaklaşımı, öğrencinin sanat yapıtı karşısındaki yorumu ve eleştirisini öne çıkararak iç gözlemi önemser (Swift ve Steers, 2006: 17). Bu anlamda öğrenciler, araştırmacının ara-bul kağıdında verdiği dokuz soruyu kendi iç gözlemlerine dayalı olarak yanıtlamışlar ve inceledikleri yapıta ilişkin yargıya varmışlardır. Kimi öğrenciler seçtiği sanat yapıtının betimlemesini ayrıntılı biçimde verirken, kimisi kendi yorumunu detaylandırarak anlatmıştır. Caveman rumuzlu odak öğrencinin, Fevzi Karakoç'a ait ve 1987 tarihli litografisi için Ara-Bul kağıdına aktardığı yorumlara yer vermek örnek oluşturacaktır. Caveman, resimde yarış atlarıyla birlikte jokeyleri gördüğünü ve bir yarış sahnesinin betimlenmiş olduğunu söylemektedir. Plastik öge olarak çizgiyi kullanarak insan figürlerinin hareketli gösterildiğini belirtmektedir. Atlar ve jokeyler arasında bağlantının olduğunu, turuncu renk ile belirgin hale getirilmiş jokeyin bindiği atın yelesinin siyah renk lekesi ile diğer atlardan ayırdığını ifade etmektedir. Yarışın galibinin belli ve gücün kazananda olduğunu düşünerek iktidar teması ile bağlantı kurmaktadır.

Araştırmacı, öğrencilerin sosyal bir öğrenme ortamı olan müzeye ilişkin duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini

istemiştir. Bu anlamda, öğrencilerin bir özgün baskıresim sanatçısı ile tanışmaları ve onunla söyleşi yapabilmeleri olanağı bulmaları önemli bir bulgu olarak görülmektedir.

[...] İmoga'yı ilk önce, Ankara'dayken sanal olarak gezmiştik. Eserleri internet üzerinden görmüştük. Ama o gördüğümüz eserleri gelip bir şekilde canlı görmek daha bir keyif verici oluyor. Bir baskı sanatçısı tanımış ve onunla söyleşi yapmış olduk. Süleyman Saim Tekcan. Sanatçının kısaca sanat hakkındaki fikirlerini, hayatını öğrenmiş ve sohbet etmiş ve fotoğraf çektirmiş olduk. Çok keyif vericiydi. Sanat sözlüğünde ismi yer alan, kaliteli bir sanatçıyla tanışmak gerçekten iyi bir deneyimdi" (Ö.G. Charlotte, 17.03.2012).

Benim için günün en önemli olayı çok değerli sanatçılarımızdan biri olan, sevgili Süleyman Saim Tekcan ile tanışmak oldu. Onca sanat eserini görüp, yorumladıktan sonra yüz yüze görmek ve ufucuk da olsa sohbet edebilmek büyük bir fırsattı. Üstelik hala çok heyecanlıyım. Benim için çok önemli bir gün oldu bugün [...]. Ama ben hala çok heyecanlıyım!" (Ö.G. 13, 17.03.2012).

Sanat Tarihi Etkinlikleri'nde, Türkiye'de Baskıresim Bakmak adlı sergi etkinliğinin devamı niteliğindeki ders, "Türk Baskıresim Tarihi" adlı etkinlik kapsamında gerçekleştirilmiştir. Dersin öğretim süreci aşağıda ayrıntılı biçimde verilmiştir:

Araştırmacı, bir sanat tarihi şeridi hazırlamış ve öğrenme ortamına bu şeridi asmıştır. Öğrencilerin Türk baskıresim sanatçıları ve yapıtlarını tanıyabilmeleri için 1950'den günümüze kadar 10'ar yıllık aralıklara bölümlenmiştir. Başka bir deyişle şerit, 1960, 1970, 1980 ve sonrasını içeren tarihleri belirtir bir şekilde biçimlendirilmiştir. Ayrıca, dönemin belirli siyasi olaylarını içeren bilgilerin yer aldığı sanat tarihi şeridi sınıfa asılmıştır. Her ne kadar araştırmacı tarafından böyle bir sanat tarihi şeridi oluşturulmuş olsa da, öğrencilerin sergi kapsamında inceledikleri ve daha sonrasında da araştırdıkları sanat yapıtlarının görselleri şerit üzerine öğrenci tarafından yerleştirildiği için, sanat tarihi şeridi öğrenciler tarafından

beraberce oluşturulmuştur. Araştırmacı yalnızca, söz konusu tarihler ile ilgili Türkiye'de yaşanan sosyo-politik, eğitim, sanat vb. durumlarla ilgili olarak öğrencilere kısa bilgiler vermiştir.

Fotoğraf 2. Öğrencilerin Hazırladığı Türk Baskıresim Tarihi Şeridi.

Araştırmacı, öğrencilerin sergi gezisi sırasında Ara-Bul kağıtları aracılığıyla inceledikleri yapıtların görsellerini sanat tarihi şeridine yerleştirmelerini istemiştir. Öğrenciler, sanat tarihi şeridi üzerinde yapıtlar ve sanatçıları hakkında bilgiler vermişlerdir. Sanat tarihi şeridi tamamlandığında araştırmacı: 'Sanat tarihi şeridini incelediğinizde 1960'dan bu yana Türk baskıresim tarihinde nasıl bir gelişim ve değişim görüyorsunuz?' sorusunu sorarak, bu sorunun üç başlıkta; sanatçı, baskıresimdeki temalar ve baskıresim tekniği başlıkları altında değerlendirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Öğrencilerden, bu sorular temelinde genel bir değerlendirme yapmaları ve 1950'den bu yana Türk baskıresim tarihinde nasıl bir gelişim ve değişim gördükleri konusunda düşüncelerini paylaşmaları istenmiştir. Böylelikle öğrenciye kendi bilgisini sınama ve oluşturma sorumluluğu verilmiştir. Burada amaç, öğrencilere hem özgün baskıresim sanatçıları tanıtmak, hem de yapıtlarını tanıtarak hangi biçimde yapıtlar ürettiklerini keşfetmelerini sağlamak; ayrıca, öğrencilerin atölye uygulamalı çalışmaları başlamadan önce, onlara baskıresim tekniklerinin neler olduğunu sezinletebilmektir² Araştırmacı, çalışma grubuna bir yarıyıl boyunca SSA özgün baskıresim dersini verdiği için, öğrencilere uygulamalı olarak üç farklı baskıresim tekniği öğretmiştir. Ancak, bu araştırmanın amacı öğrenme materyalleri ve atölye dışı uygulamalar olduğundan, söz konusu bulgulara makalede yer verilmemiştir.

Araştırmacı, araştırma kapsamında öğrencilerle

gerçekleştirilen *Türkiye’de Baskiresme Bakmak* adlı sergi gezisi ve sanat tarihi şeridi için *Etkinlik Değerlendirme Formu* dağıtmıştır. Araştırmacı, yapılan bu etkinliklerin değerlendirmesini öğrencilerin yapmalarını istemiştir. Bu form 11 adet 5’li likert tipi sorudan oluşmaktadır.

Tablo 4: ‘Türkiye’de Baskiresme Bakmak’-
Etkinlik Değerlendirme Analizi

	Değerlendirme Maddeleri	Ortalama
1.	<i>Türkiye’de Baskiresme Bakmak</i> adlı sergi etkinliği kapsamındaki dersi yararlı buldum.	5
2.	<i>Türkiye’de Baskiresme Bakmak</i> adlı sergi etkinliğini, daha önceki yaşadığım sergi deneyimlerimden farklı buldum.	4,5
3.	Daha önce hiç duymadığım baskiresim tekniği adını öğrendim.	4,6
4.	Pek çok Türk baskiresim sanatçısının adını öğrendim.	4,8
5.	<i>Türkiye’de Baskiresme Bakmak</i> adlı sergi etkinliği, bende baskiresme karşı merak uyandırdı.	4
6.	Ara-Bul kağıdında çalışmamı gerçekleştirirken zorluk yaşadım.	2,2
7.	<i>Türkiye’de Baskiresme Bakmak</i> adlı sergi etkinliği sonrası yaptığımız sanat tarihi şeridi çalışmamı çok yararlı buldum.	4,4
8.	Sanat tarihi şeridi çalışmasında, yapıtın tarihsel yerini belirlemede zorlandım.	1,2
9.	Türk baskiresmin tarihsel süreçteki gelişimi ile ilgili bilgi sahibi oldum.	4,6
10.	Türk baskiresmin tarihsel süreçteki değişimini fark edebildim.	4,8
11.	Öğrenmenin müze, galeri (sosyal öğrenme ortamı) gibi farklı öğrenme ortamlarında gerçekleşebildiğini fark ettim.	4,8
	Toplam	44,9

Değerlendirme:0.00-1.00: Çok kötü, 1.01-2.00: Kötü, 2.01-3.00: Orta, 3.01-4.00: İyi, 4.01-5.00: Çok iyi

Yukarıdaki çizelgeye göre odak öğrenciler en çok *Türkiye’de Baskiresme Bakmak* adlı sergi etkinliği kapsamındaki dersi yararlı bulmuşlardır. Formdaki 1. maddeye ‘Kesinlikle Katılıyorum’ oranı %100’dür. 4. ve 10 maddelerine katılım oranı eşittir. Bu anlamda ‘Pek çok Türk baskiresim sanatçısının adını öğrendim’ ve ‘Türk baskiresmin tarihsel süreçteki değişimini fark edebildim’ maddelerine ‘Kesinlikle Katılıyorum’ oranı %88,9 iken ‘Katılıyorum’ oranı %11’dir. ‘Öğrenmenin müze, galeri (sosyal öğrenme ortamı) gibi farklı öğrenme ortamlarında gerçekleşebildiğini fark ettim’ maddesine %44 oranında ‘Kesinlikle Katılıyorum’ denirken, ‘Katılıyorum’ oranı %55’tir. Bu bağlamda öğrencilerin 4.,10. ve 11. maddeler ile ilgili oldukça olumlu karara sahip oldukları belirlenmiştir. Öğrencilerin, formda yer alan 1, 2, 6, 7 ve 8. maddelere katılım nedenleri sorulmuştur. Etkinlik değerlendirme formu analizi sonucu 1. maddeye ilişkin olarak öğrenciler, sanatçı ve eserler hakkında bilgi edinme, orjinal baskiresimleri görme ve inceleme şansı, baskiresim ve tekniği hakkında bilgi edinme, kuramsal bilgiyi görsellerle destekleme ve aldığı sanat eğitiminin yararını

fark etme gibi kazanımlarının olduğunu ifade etmişlerdir. 2. maddeye ilişkin olarak öğrenciler, gerçekleştirilen bu sergi etkinliğinin daha önce yaşadığı sergi deneyimlerinden farklı bulduğunu ifade etmişlerdir. Öğrenciler bunun nedenlerini; ilk defa özgün baskiresim sergisi görme, ara-bul çalışma kağıdının yararı, kronolojik olarak özgün baskiresim tarihini gözleme, teknik çeşitlilik ve özgün baskiresimlerin teknik olarak birbirinden farklılığı olarak, 6. madde ile ilgili olarak öğrencilerin kimileri, ara-bul kağıdında çalışmasını gerçekleştirirken inceledikleri özgün baskiresmin anafırını bulmada ve çalışma kağıdında sorulan kimi soruların yanıtını bulamama gibi zorlukları yaşadıklarını dile getirmiştir. Kimi öğrenciler ise, incelediği özgün baskiresmi yorumlarken zorlanmadığını, ara-bul çalışma kağıdındaki görsellerin etkinliği kolaylaştırdığını ve sergi etkinliğinin ara-bul kağıdıyla eğitici ve eğlenceli olduğunu ifade ederek herhangi bir zorluk yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Formun 7. maddesine ilişkin olarak öğrenciler, oluşturdukları sanat tarihi şeridi çalışmasını yararlı bulduklarını ifade etmişlerdir. Öğrenciler, özgün baskiresimleri tarihine göre inceleme fırsatı bulduklarını, sanatçılar hakkında bilgi edindiklerini, farklı özgün baskiresimleri bir arada görme olanağı bulduklarını ve sergide gördüklerini özümstediklerini ve bu anlamda ayrıntılı bilgi sahibi olduklarını, sergide gözden kaçan ya da farkedilmeyen özgün baskiresimleri görme imkanını yeniden yakaladıklarını, özgün baskiresimlerin yapıldığı dönemin olaylarına göre baskiresimlerdeki temaları fark ettiklerini, dönemden etkilenen çalışmalarını bir arada gördüklerini, özgün baskiresmin tarihsel gelişimini kronolojik olarak görebildiklerini, sergi etkinliğini değerlendirme açısından verimli olduğunu ve son olarak da anlatımda deneyim kazandıklarını ifade etmişlerdir. 8. madde olan, ‘Sanat tarihi şeridi çalışmasında, yapıtın tarihsel yerini belirlemede zorlandım’ ifadesi için tek bir öğrencinin dışında tüm öğrenciler ‘Kesinlikle Katılmıyorum’u işaretleyerek nedenlerini sıralamışlardır. Öğrenciler, sergi etkinliği sırasında ara-bul kağıdına aldıkları notlardan, tarih şeridinde bulunan belirteçlerden, araştırma yaptıkları için incelediği eserin tarihi ile ilgili bilgisinin olmasından, dönemini bildiği bir sanatçı ve belirgin bir dönem yapıtı olmasından kaynaklı olarak

herhangi bir zorluk yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Tek bir öğrenci, araştırma yapmadığı için sanat tarihi şeridi çalışmasında, yapıtın tarihsel yerini belirlemede zorlandığını belirtmiştir.

Değerlendirmede bulunan kimi odak öğrencilerinin kendi ifadelerinden doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Charlotte rumuzlu odak öğrencisi, ‘Türkiye’de Baskıresim Bakmak adlı sergi etkinliği kapsamındaki dersi yararlı buldum’ maddesini, ‘Kesinlikle Katılıyorum’ olarak işaretlemiş ve bunun nedenini şöyle açıklamıştır: “Özgün baskıresim konusunda fikir sahibi oldum ve birçok özgün baskıresim sanatçısı ve özgün baskıresim tekniği öğrenmiş oldum” (Charlotte, 17.02.2012).

13 rumuzlu odak öğrencisi ise, ‘Türkiye’de Baskıresim Bakmak sergi etkinliği sonrası yaptığımız sanat tarihi şeridi çalışmasını çok yararlı buldum’ maddesini, ‘Katılıyorum’ olarak işaretlemiş ve verdiği yanıtın nedenini, “Sergiden sonra, sergiye dönük olarak tarih şeridi çalışması yapmak hem gördüklerimizi özümsemeyi, hem de ayrıntılı bilgi sahibi olmayı sağladı” olarak açıklamıştır (13, 17.02.2012).

Müze Etkinliği çerçevesinde öğrencilerin ara-bul çalışma kağıdı ile gerçekleştirdikleri çalışmanın devamı niteliğindeki ders, 30.03.2012 tarihinde *Tematik Baskıresim Tarihi* adlı etkinlik kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Dersin ilk dakikalarında araştırmacı, daha önceden ders materyali olarak hazırladığı temalı baskıresim tarihi şeridini öğrenme ortamındaki duvara asmıştır. Dersin ilerleyen saatlerinde her bir öğrenci, IMOGA baskıresim müzesinde tema çerçevesinde seçtiği yapıtları yansıya yansıtmıştır. Öğrenciler, seçtikleri yapıt ve sanatçısı hakkında bilgi vermiş ve yapıtla ilgili eleştirilerini arkadaşlarıyla paylaşmışlardır.

Sunumunu yapan her öğrenci, duvarda asılı olan tematik baskıresim tarihi şeridi üzerine, incelediği yapıtın bir kopyasını yerleştirmiştir.

Fotoğraf 3. Tematik Baskıresim Tarihi Şerit Çalışması.

Böylelikle tüm öğrenciler müzeden seçilen bir kısım yapıtın hangi tema çerçevesinde incelendiğini şerit üzerinde bütünlüklü olarak görme olanağı bulmuştur. Ayrıca farklı tarihlerde, farklı tekniklerle yapılmış baskıresimlerin benzer temalarla işlendiği öğrencilerin dikkatini çekmiştir. Etkinlik sonunda öğrenciler günlük tutmuşlardır. Öğrencilerin gün içindeki yaşantılarını yansıttıkları günlüklerin birinden alıntı yapmak yerinde olacaktır:

[...]Her bir arkadaşım sırayla çıkıp neden bu çalışmayı seçtiğini ve çalışmanın onlar için neler ifade ettiklerini belirtti. Çalışmadaki renk, kompozisyon, plastik öğeler vb. elemanlardan bahsetti. Ayrıca seçilen eserin sanatçısı hakkında bilgiler de verildi. [...] herkes incelediği eseri, hocamızın duvara asmış olduğu sanat tarihi şeridine astı. Bu çalışma sayesinde birbirinden farklı çalışma ve sanatçı tanımış oldum. Farklı tarihlerde ne çok benzer tema kullanılmış onu gördüm (Ö.G. Kül Hece, 30.03.2012).

Atölye Dışı Özgün Baskıresim Tekniklerinin Öğretimi Etkinlikleri’nde, araştırma kapsamında, özgün baskıresim tekniklerinin öğretimine ilişkin olarak bazı kuramsal çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar, özgün baskıresim sanatı üzerinden yapılan tartışmaları, öğrencilerin özgün baskıresim konularına ilişkin hazırladıkları ders planlarını ve araştırmacının öğrencilere sunduğu özgün baskıresim tekniklerini aşama aşama gösteren video sunumlarından oluşmaktadır.

- Tekniğin Olanaklarıyla Çoğaltılan Resim

06 Nisan 2012 tarihinde, *Sanatta Biriciklik* kavramı üzerinden baskıresmin orijinalliğinin sorgulanmasına

ilişkin tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Öncelikli olarak, bu kavram üzerine öğrencilere zaman verilerek düşünceleri istenmiştir, sonra kavramın daha da anlaşılabilir olması için Walter Benjamin'in *Pasajlar* adlı kitabında bulunan *Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilbildiği Çağda Sanat Yapıtı* adlı makalesinin eşlemleri öğrencilere dağıtılmıştır. Öğrencilerin okuyabilmesi ve üzerine düşünebilmeleri için 15-20 dakikalık bir süre verilmiştir. Öğrenciler, okudukları makale üzerine düşüncelerini birbirleriyle paylaşmışlardır. *Sanatta Biriciklik* üzerine yapılan bu tartışmalarda öğrencilerin, baskıresim üzerinden biriciklik kavramının tartışılabilmesi için araştırmacı, aşağıda yer alan sorular yöneltmiştir: 'Bir yapıtı, yapıt yapan özellikler nelerdir?', Sanatçı tarafından üretilen baskıresim bir çoğaltmadır. Çoğaltılmışlar, biricik (tek) olan pentür resimden daha mı değersizdir?, Sanat yapıtının değeri biricikliğe göre değişir mi? Başka bir deyişle Sanat yapıtına değeri veren onun biricikliği midir?, Baskıresim ne kadar çoğaltılırsa, değeri o kadar düşer... yargısı hakkında ne düşünüyorsunuz? Örneğin 10 adet basılmış bir baskıresim mi yoksa 100 adet basılmış olan mı daha değerlidir?, Baskısı alınan resimlerin ilk basılmışları ile son basılmışları arasında değer farkı var mıdır? Örneğin, bir baskıresmin 1. baskısı ile 80. Baskısı.'

Soru-yanıt biçiminde kavramın tartışılması öğrencilerde geçmiş bilgilerinden de yararlanma olanağı tanımıştır. Örneğin, 'Sanatçı tarafından üretilen baskıresim bir çoğaltmadır. Çoğaltılmışlar, biricik (tek) olan pentür resimden daha mı değersizdir?' sorusuna verilen yanıtlara ilişkin öğrenme ortamındaki video kayıtlarından yansıyan yanıtlar şöyledir:

13: Hayır, değersiz değildir.

Araştırmacı: Neden böyle düşündün?

13: Çünkü, kalıbı da sanatçı hazırlıyor. Sanatçının tekrar tekrar basması onun sanat değerinin azaldığını göstermez ki.

Barney Stinson: Sanatçının hazırlaması önemli olan. Baskıyı da sanatçı hazırlıyor yağlıboyayı da.

Kabasakal: Önemli olan teklik kavramı sanırım.

Yağlıboyanın tek olması, onun gözde olmasını sağlıyor. Diğerinden bir sürü var çünkü. Tek olması, bir tane olması onu daha değerli kılıyor.

Caveman: Baskı yaparken bile zaman tutmadığı için, örneğin bir baskı yaptıktan sonra ikinci baskıyı yaparken zaman tutmadığı için o da özgün sayılabilir bence. Sadece kalıp aynı. Hiç bir fark yok bence teklik anlamında. Yağlıboya da tek, baskıresim de tek aslında.

Öğrencilerin, bu konudaki düşünceleri ve tartışmaları oldukça önemlidir. Çünkü, bu konu üzerine görüş birliğine varamayan yabancı ya da yerli kimi sanatçı tartışmalarının yer aldığı dergi ve makaleler³ vardır.

'Sanat yapıtına değeri veren onun biricikliği midir?' sorusuna verilen yanıt ise, sanat yapıtının tek olması gerekliliğine ilişkin inançtır. Bu konuda öğrenciler düşüncelerini şöyle paylaşmışlardır.

13: Baskıresim ayrı bir emek istiyor, ayrı bir bilgi ve birikim istiyor. Aslında insanların bunu bilip, bunları fark etmesi gerekiyor. Yani ama çoğunluk olarak baktığımızda zaten sanat izleyicisi Türkiye'de çok az. Onun dışında halka sorduğunuzda diyecek ki, bundan milyonlarca var ama yağlıboya tek diye düşünüp, baskıresmin değerinin düşük olmasını sağlayabilir. Ama bana göre düşürmemesi lazım. Gerçekten çok başka emek istiyor.

Barney Stinson: İnsanlar bir resim kendisinde olsun isteyebilir. Görüyoruz baskıresimde 100 ya da 110 tane basabiliyorlar. Ama kendisinde bir adet olsun isteyebilir. Örneğin birilerinde aynı resimden görmüştür bunu istemeyebilir.

Öğrencilerin düşünceleri, baskıresmin teknik olarak çoğaltılabilir olmasından dolayı değerinin düştüğüne ilişkin yargıların varlığını kabul etseler de, çoğu öğrenci bireysel olarak bu görüşe katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmacı, 'Baskısı alınan resimlerin ilk basılmışları ile son basılmışları arasında değer farkı var mıdır?' sorusunu öğrencilere yönelterek örnek ermiştir. Örneğin,

bir baskıresmin 1. baskısı ile 80. baskısı arasında değer farkı var mıdır? Öğrenciler, değer farkı olamayacağını söyleyerek, bu konuda görüş birliğine varmışlardır.

Charlotte: Hayır, bence yoktur. Hepsini aynı çünkü.

Aslı: Sonuçta hepsini orjinal olarak kabul ediyorsak, arasında fark olmaması lazım.

Caveman: Alıcısı tarafından her zaman üzerine para koyup satabiliyor. Bence birinci ya da sonuncu fark etmez.

Öğrenme ortamında gerçekleşen bu tartışmalarda, özgün baskıresim üzerinden baskı tekniği sorgulanmış, tekniğin olanakları ile çoğaltılan resmin orjinalliği, değeri, sanat piyasası, sanat alıcısı ve sanatçı bağlamında yorumlarda bulunulmuştur. Öğrenciler gerçekleştirilen bu tartışmalar ile ilgili iki odak öğrencinin günlüklerine yansıyan düşüncelere aşağıda yer verilmiştir.

Tartışma konusu güzeldi [...] bu konu üzerine çok uzun süre tartışabilirim ve insanların bilgilerini de dinlerim. Sanat tartışmalı dersimiz ilgimi çekiyor (Ö.G., Caveman, 06.04.2012). Dersimizin bir bölümünü Sanatta Biricilik kavramına ayırdık. Sanat eserinin çoğaltılabiliyor olmasının onlara değer kaybettirmeyeceğini düşünüyorum ben (Ö.G.,13, 06.04.2012).

Öğrencilerin günlüklerine yansıyan ifadelerden, gerçekleştirilen bu tartışmaların yararlı bulunduğu ilişkin ip uçları vermektedir.

• Özgün Baskıresim Tekniklerinin Öğretimine Yönelik Video Sunumları

a) Öğretim Elemanının Sunumu

Araştırma sahası olarak seçilen özgün baskıresim dersi seçmeli olduğundan, öğrencilerin tüm baskıresim tekniklerini uygulamalı olarak bir dönemde öğrenebilmeleri olanaklı değildir. Ayrıca, atölyenin fiziki şartları litografi, serigrafi gibi bazı tekniklerin öğretimi için yetersiz kalmaktadır. Ancak araştırmacı, kuramsal

olarak bu tekniklerin öğretilebileceğini düşünmüştür. Bu amaca yönelik, 09.03.2012 tarihinde öğrencilere, litografi, serigrafi, ağaç ve metal gravür baskıresim tekniklerinin uygulama aşamalarını gösteren video sunumları hazırlamış ve öğrencilere sunmuştur. Ancak tüm bu tekniklerin ayrıntılı olarak sunumu bir sonraki hafta olan 16 Mart 2012 tarihinde öğrencilere bırakılmıştır. Araştırmacının video sunumları ile ilgili öğrencilerin olumlu düşünceleri günlüklere yansımıştır:

Metal gravür oldukça ilgimi çekti. Çok aşamalı bir iş gibi görünüyor ama çok etkili. Video çekimlerinden de olsa görmek, fikir edinmek çok iyi oldu (Ö.G. Ted Mosby, 09.03.2012).

Bugün dersimize ilk olarak hocamızın bizler için araştırmış olduğu baskı çeşitlerinin yapım aşamasını gösteren videoları izleyerek başladık. İlk olarak Taş Baskı tekniği hakkında bilgiler alarak başladık. Hocamız taş baskı yapım aşamalarını, tekniğin uygulanışı ve tüm ayrıntıları hakkında bilgiler verdi. Bize kendisinin taş baskı tekniği ile yapılmış çalışmalarını gösterdi. Atölye imkanlarımız kısıtlı olduğu için bu teknikleri yapamamak bile video olarak izlemek çok faydalı oldu (Ö.G. Kül Hece, 09.03.2012).

Bugün hep merak ettiğim ve çok beğendiğim litografi baskı çeşidinin taş baskı olduğunu öğrendim. Bu baskı çeşidinin, nasıl yapıldığını bilmiyordum ve aşamalarını öğrendim. Oldukça zahmetli bir teknik olduğunu öğrendim (Ö.G. 13, 09.03.2012).

b) Öğrenci Sunumları

Özgün baskıresim tekniklerinin öğretimine ilişkin sunumlar, 16 Mart 2012 tarihinde öğrencilerin *Müze Etkinliği* çerçevesinde gerçekleştirdikleri grup çalışmalarının ürünleridir. İkişerli olarak oluşturulmuş her grup, bir baskıresim tekniğini animasyonlu ya da video sunumu olarak diğer gruplara sunmuştur. Video temsili kayıtlardan yansıyan konuşmalar şöyledir:

Ted Mosby: Arkadaşlar sizlere Collagraph tekniğini bir animasyon yardımıyla anlatacağım.

Atilla: Eğlenceli o zaman.

Barney Stinson: Kolay bir teknik ve eğlenceli.

Ted Mosby: Türkçe kaynak bulamadık, yabancı kaynaklardan çeviri yaptık. Zaten daha çok yurt dışında uygulanan bir teknik, sanırım Türkiye’de pek uygulanmıyor. Değil mi hocam?

Araştırmacı: Evet, pek fazla uygulanmıyor, o nedenle bu konuda yerel örnek çalışma ve araştırma yazısı bulmakta güçlük yaşamamız doğal.

Öğrencilerin gün içinde tuttıkları günlükler incelendiğinde, derste kullandıkları video ve animasyonların, baskıresim tekniklerini kavramada etkili olduğu düşüncesi ortaya çıkmaktadır.

Bazı teknikleri daha ayrıntılı inceleme fırsatı bulduk bu derste. Videolar ve animasyonlar ile baskı tekniklerinin anlatımı için yaptığımız sunumlar, bu işi kavramamızda daha çok yardımcı oldu (Ö.G. Ted Mosby, 16.03.2012).

Araştırmacı, öğrencilerin kendi yaptıkları sunumların önemini duyumsadıklarını düşünmektedir.

Atölye Dışı Öğrenme Ortamları ve Materyalleriyle İşlenen Derse İlişkin Düşünceler

SSA Özgün baskıresim dersinde, atölye dışındaki öğrenme ortamları ve materyalleriyle gerçekleştirilen derse ilişkin, öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo’da görüldüğü gibi araştırma kapsamında işlenen dersi en çok ‘tartışmalı olması’ ve ‘eleştirel olması’ olarak betimlenmiştir. Odak öğrencilerin bu konudaki betimlemelerini nasıl ifadelendirdiklerini yansıtmak yerinde olacaktır. Örneğin, *Atilla* rumuzlu odak öğrenci, “Ders tempo içerisinde, bilgi aktarımının ve uygulamanın, bunun yanında her bir öğrencinin kendini ifade edebildiği ve eleştirel dönüt alabildiği bir ders oldu” (St.9-11) şeklinde ifade etmiştir. *Kül Hece* ise, “Herkes görüşlerini açıkça belirtti ve tartışma ortamında birbirlerimizin

görüşlerimizi dinleyerek derslerimizi geçirdik” (St.37-38) biçiminde kendisini ifade etmiştir.

Tablo 5: İşlenen Dersin Betimlenmesi

Betimleme	F
Tartışmalı olması	5
Eleştirel olması	5
Farklı öğrenmelerin gerçekleşmesi	4
Verimli ve yoğun olması	4
Motive edici olması	4
Bakış açısında ve fikirlerde farklılık yaratması	4
Özgün tasarım yapabilme becerisi kazanma	4
Uygulamalı ve kuramsal olması	3
Farklı baskı tekniklerinin öğrenilmesi	3
Disiplinlerarası çalışılması	3
Farklı öğrenme mekanlarının olduğunu farketme	3
Keyifli olması	3
Kendini ifade edebilme olanağı sağlaması	2
Öğrenci merkezli olması	2
Toplam	49

Ders kapsamında farklı baskı tekniklerinin öğretilmesine ilişkin Barney Stinson, “Bir tane baskı tekniği öğrenmeyi beklerken, neredeyse bütün teknikler hakkında bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum” (St.10-13) cümlesini kurmuştur. Stinson’un böyle düşünmesinin nedeni, uygulamalı olarak öğrendiği tekniklerin dışında, kuramsal çalışmalarda, müze ve sergi etkinliklerinde gördükleri özgün sanat yapıtları üzerine inceleme ve araştırma yapmalarından kaynaklıdır.

Dersin işlenişinde müze ve sergi galerisi ortamlarında öğrenme yaşantılarının deneyimlenmesinden kaynaklı olarak üç öğrenci, farklı öğrenme ortamlarının varlığını farkettilerini ve bu ortamların dersin işlenişinde farklı bir durum yarattığını dile getirmektedirler. *Charlotte* rumuzlu odak öğrencinin bu konu hakkındaki düşüncesi ve kendini ifade edişi oldukça özgündür; “Anadolu Üniversitesi Çağdaş Sanatlar Müzesi’nde farklı bir *Charlotte*’tım. İmoga’da farklı. Her yeni ders yeri bir şey öğretiyordu [...]” (St.21-25).

Sonuç

Araştırmada öncelikli olarak, SSA Özgün Baskıresim dersinin programdaki yerine ve işlenişine ilişkin durum belirleme çalışması yapılmış ve ardından araştırmanın uygulama boyutunda, Özgün baskıresim dersine yönelik öğrenme materyalleri ve atölye dışı öğrenme ortamları yeniden düşünülerek farklı etkinlikler çerçevesinde dersler işlenmiştir. Bu etkinlikler, *Ders Tanıtma Etkinliği*, *Sergi Etkinliği*, *Müze Etkinliği*, *Sanat Tarihi Etkinlikleri* ve *Atölye Dışı Özgün Baskıresim Tekniklerinin Öğretimi Etkinliği*'dir. Bu etkinliklerin sonuçlarını açıklamadan önce, eylem araştırmasının sistematik bir süreç olduğunu ve eylem planlarının haftalık olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu sistematik süreçten dolayı, yapılan uygulamaları ve eylemleri sürekli olarak denetim altında tutmak amacıyla, nitel araştırma ve alan uzmanlarından oluşan üç kişilik geçerlik komitesi oluşturulmuştur. Yapılan uygulamaların ardından düzenli olarak toplanan komite, araştırmacının gerçekleştirdiği uygulamalara yönelik görüş ve önerilerde bulunmuştur. Eylem planlarının hazırlanmasında genellikle haftalık olarak toplanan komitenin görüşleri göz önünde bulundurulmuştur. Komitenin görüş ve önerileri doğrultusunda, öğrencilerin nasıl daha iyi öğrenebileceğine yönelik eylem planları gözden geçirilerek gerekli görülen noktalarda eylemlerde değişikliğe gidilmiştir.

Ders Tanıtma Etkinliği'nde, özgün baskıresim tanıtımaya yönelik öğrencilere sorular yöneltilmiş, konu ile ilgili yerli ve yabancı kaynakların incelenmesi sağlanmıştır. Dersin hemen ertesi günü yapılacak olan *Türkiye'de Baskıresim Bakmak* adlı sergi için gezi planı yapılmıştır. Ders tanıtma etkinliğinde yapılanlar, öğrencilerin merak ve heyecan duyumsamalarına neden olmuştur.

Sergi Etkinliği sırasında araştırmacı, öğrencilerin duygu ve düşünce dünyalarını devindirerek, ilk defa karşılaştıkları özgün baskıresim sergisinde keşif sürecini yaşamalarını istemiştir. Öğrenciler *Ara-Bul Kağıtları*'ndaki yapıt eşlemiyle, sergide yer alan orjinal yapıtı, Eskişehir Çağdaş Sanatlar Müzesi'nde aramış ve bulduğu orjinal yapıtı bire bir görerek, yönlendirici sorular yardımıyla inceleme ve keşfetme olanağı bulmuştur. Bu anlamda

etkinlik, öğrencilerin Türk özgün baskıresim tarihinin gelişim ve değişimini kronolojik bir sıralamayla görerek keşfetmeleri ile sonuçlanmıştır.

Sergi Etkinliği'nde kullanılan *Sergi Çalışma Kağıdı* ile öğrenciler, sergiyi gezmeden önce ve sonra ne/ler düşündüklerini duyumsama fırsatı yakalamışlardır. Ayrıca her bir öğrenci, en çok hangi yapıtı ve hangi baskıresim tekniğini beğendiğinin farkına varmış, pek çok orjinal özgün baskıresim yapıtını sanatçısının ve tekniğinin adını görerek öğrenmiştir. Bu anlamda, araştırmanın en başında öğrencilerin konuya karşı ilgi duymaları ve güdülenmeleri sağlanmıştır.

Sergi Etkinliği'nde öğrenciler, özgün baskıresim sanatçısı olan *Prof. Hayri Esmer* ile tanışmış ve sanatçının sergideki yapıtı üzerine konuşma olanağı bulmuşlardır. Öğretmen adaylarının bir sanatçı ile tanışmaları ve konuşmaları, onlarda özgün baskıresimle ilişkin coşku duyumsamalarına neden olmuş ve bu durum ileride yapılacak etkinlikler için onları güdülemiştir.

Ancak öğrenciler, *Sergi Etkinliği*'nde kullandıkları *Ara-Bul ve Çalışma Kağıtları*'ndaki bazı soruları, zor geldiğinden boş bırakmışlardır. Bunun üzerine yapılan eylem planıyla sorular yeniden gözden geçirilmiş ve incelenen yapıtlara nasıl bakılması gerektiği üzerine öğrencilerle konuşulmuştur.

Müze Etkinliği, *Müze Öncesi*, *Müze ve Müze Sonrası* olarak müze eğitimi çerçevesinde planlanmıştır. Müze öncesi etkinliği sanal müze çalışmaları biçiminde gerçekleşmiştir. Araştırmacı, öğrencilerin yedi gruba ayrılmasını sağlayarak öğrenme ortamındaki diğer katılımcılara sanal müze gezdirmelerini sağlamıştır. Gruplar, hem sanal müzeden seçtikleri sanatçı ve yapıtı hakkında bilgi vermiş, hem de araştırmacının verdiği baskı teknikleriyle ilgili animasyonlu sunumlar gerçekleştirmişlerdir. Böylelikle, öğrenciler yedi farklı sanatçı ve yapıtını tanıırken, yedi farklı tekniği de kuramsal anlamda öğrenmişlerdir. Ayrıca sanal müze etkinliği, IMOGA müze gezisi için bir ön çalışma niteliğinde olduğundan öğrencilerin Türkiye'nin tek özgün baskıresim müzesi IMOGA'ya karşı ilgi duymalarına olanak sağlamıştır.

Müze öncesi yapılan sanal müze etkinlikleri, IMOGA müze gezisinde gerçekleşen etkinlikleri daha da başarılı kılmıştır. Öğrenciler müzeye girdiklerinde, çoğu yapıtın hangi sanatçıya ait olduğunu bildiklerini ifade etmiştir.

Müze etkinliğinde kullanılan *Ara-Bul Kağıdı*, sergi etkinliğinde kullanılanlardan biraz farklıdır. Bu etkinlikte herhangi bir sanatçının yapıtı öğrenciye buldurtulmamış, öğrenci kendi özgür iradesine ve beğenisine göre inceleyeceği sanat yapıtını seçmiştir.

Sergi ve Müze Etkinliği'nde kullanılan yönlendirici ara-bul kağıtları ile öğrencilerin yapıtları inceleme ve eleştirmeleri, onların eleştirel ve yansıtıcı düşünme becerilerinin devindirildiği sonucuna varılmıştır.

Müze Etkinliği'nde, öğrencilerin IMOGA Müzesi kurucusu ve özgün baskıresim sanatçısı *Prof. Süleyman Saim Tekcan* ile tanışmaları, sanatçıyla söyleşi yapmaları ve onun müzedeki atölyesini görmeleri, onların özgün baskıresim alanında yapılan çalışmalara karşı daha da ilgili olmalarına neden olmuştur.

Müze sonrası etkinlikler ise, *Sanat Tarihi Etkinliği* ile sarmal olarak düşünülmüştür. Öğrencilerin IMOGA Müzesi'nde tema odaklı olarak seçtikleri ve inceledikleri özgün baskıresim yapıtları, *Tematik Baskıresim Tarihi* adlı çalışmanın gerçekleşmesiyle sonuçlanmıştır. Bu etkinlikte, öğrenciler farklı tarihlerde, farklı tekniklerle yapılmış baskıresimlerin benzer temalarla işlendiğini sanat tarihi şeridi üzerinde görme olanağı bulmuş, yerli ve yabancı özgün baskıresim sanatçı ve yapıtını tanımışlardır.

Sanat Tarihi Etkinlikleri'nde, öğrenciler 1950'den günümüze kadar 10'ar yıllık aralıklara bölümlendirilmiş *Türk Özgün Baskıresim Tarih Şeridi* oluşturmuşlardır. Bu etkinlik, öğrencilerin tarih içinde yer etmiş Türk özgün baskıresim sanatçıları ve yapıtlarını tanımaları ile sonuçlanmıştır.

Öğrencilerin, *Türkiye'de Baskıresim Bakmak* adlı sergi etkinliği ve sanat tarihi etkinliğini değerlendirmeleri, *Etkinlik Değerlendirme Formu* ile sağlanmış, öğrencilerin dersi oldukça yararlı buldukları sonucuna varılmıştır.

Öğrencilerin, *Sergi Etkinliği ve Müze Etkinliği* gibi sosyal öğrenme ortamında öğrenmelerini gerçekleştirdikleri sonucuna varılmıştır.

Atölye Dışı Özgün Baskıresim Tekniklerinin Öğretimi etkinliğinde kuramsal olarak baskı tekniklerinin öğretimi gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar araştırmacının ve öğrencilerin sunduğu atölye çekimlerini içeren video kayıtları ve animasyon sunumlarıyla gerçekleşmiştir. Bu anlamda öğrenciler, ders sürecinde uygulamalı olarak öğrenemedikleri baskı tekniklerini görmüş ve tanıma fırsatı yakalamıştır. Ayrıca, yapılan özgün baskıresimleri, baskı tekniğinden kaynaklı olarak sanat yapıtı niteliğinde değerlendirilmediği ya da değerinin düşürüldüğüne ilişkin sanatta biriciklik kavramı üzerine tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu tartışmalar sonucunda öğrenciler, özgün baskıresimlerin de, diğer pentür resimleri gibi birer sanat yapıtı niteliğinde ve kendine özgü sanat değerinin olduğu düşüncesini taşıdıkları sonucuna varılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular, etkinlikler kapsamında öğrencilerin özgün baskıresim çalışmalarına daha eleştirel bakabildiklerini ve öznel yorumlarını özgürce dile getirdiklerini göstermiştir. Öğrenciler, özgün baskıresim özelinde estetik, eleştiri ve sanat tarihi açısından yeterli düzeyde bilgilenererek, baskıresim tekniklerinin oluşum, olanak ve gelişim süreçleriyle birlikte dönem, yapıt, sanatçı ilişkisini tartışabilme yeterliğine geldikleri sonucuna varılmıştır. Bu sonuçların elde edilmesi, uygulamalı olarak verilemeyen baskıresim tekniklerinin animasyonlu sunumlar eşliğinde kuramsal olarak verilmesiyle, sergi ve müze etkinliklerinde öğrencilerin orjinal yapıt incelemeleri ve pek çok sanatçı tanımlarıyla, kronolojik ve tematik sanat tarihi şeridi çalışmasıyla, çoğaltılmışlar olarak adlandırılan baskıresimlerin özgünlüğünün sorgulanmasıyla gerçekleştirilmiştir.

Baskıresim gibi teknik üretimin çok fazla ön plana çıktığı derslerde, tekniğin olanaklarının salt öğrenilmesinin ve uygulanmasının yeterli olduğu yanılgısına düşmemek adına, baskıresim eğitiminde kuram ve uygulamanın biraradalığı önem taşımaktadır. Bu anlamda ne tek başına uygulama, ne de tek başına kuramsal eğitim, bir yapıtın

üretiminde yeterli değildir ve yapıtı üretecek kişiye yeterli düzeyde bilgi ve beceri kazandırmayacaktır. Bu anlamda, yapılan araştırmaya baskıresim derslerinde öğrenciye uygulamalı olarak öğretilen baskıresim teknikleri ve bu tekniklere yönelik araç-gereçlerin kullanımı, kullanılan malzemenin olanakları, atölye ortamının fiziksel yeterliği vb. konuların yanı sıra kuramsal anlamda baskıresim eğitimindeki eksikliklerin giderilebileceği bir araştırma olarak bakılmalıdır. Kuramsal boyutuyla araştırmada kullanılan öğrenme materyallerini, *yazılı, görsel* ve *işitsel* unsurlar olarak sınıflandırmak mümkün olabilir; *Yazılı Unsurlar*: Sergi ve müze etkinliğinde ara-bul kağıtlarıyla gerçekleştirilen çalışmalar, *Sanatta Biriciklik* kavramı üzerine yazılı olarak dağıtılan ve sonrasında öğretilen ortamında öğrencilerin okuduğu, tartıştığı Walter Benjamin'in Pasajlar adlı kitabındaki *Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilebildiği Çağda Sanat Yapıtı* adlı makalesi. *Görsel Unsurlar*: Müze ve Sergi gezileri oldukça önemli görsel unsurlardır. Baskıresim tekniklerine yönelik video sunumlarının yanı sıra tematik ve kronolojik sanat tarihi şeritleri de birer görsel unsur olarak değerlendirilmelidir. *İşitsel Unsurlar*: Müze ve Sergi etkinliklerinde sanatçılarla tanışma ve söyleşi gerçekleştirme. Öğrenme ortamlarında gerçekleştirilen eleştirel tartışmalar ve yapıt incelemeleri, *Sanatta Biriciklik* kavramı üzerine yapılan tartışmalar. Bu unsurlar ele alındığında, baskıresim atölyelerinde teknik öğretime yönelik uygulamalı çalışmaların yanı sıra eleştirel ve disiplinlerarası çalışmaların yapıldığı, bireyin öznel yorumunun önem kazandığı ve görsel okur yazarlığın öncelendiği bir eğitimin olanaklı kılınabileceği düşünülmektedir. Araştırma sonucunda, öğrenme materyalleri ve atölye dışı öğrenme ortamlarıyla özgün baskıresim eğitiminin etkili bir şekilde verilebileceği sonucuna varıldığı düşünülmektedir.

Notlar

- 1- Eylem araştırması sürecinde görsel kültür ve uygulama çalışmaları da gerçekleştirilmiştir. Ancak makalenin amacı dışında gerçekleştirilen bu çalışmalara haftalık etkinlik planında ve makalede yer verilmemiştir.
- 2 Eylem araştırmacı sürecinde baskıresim atölyesinde uygulamalı olarak üç ayrı baskıresim tekniği öğretilmiştir,

ancak bu makale atölye dışı çalışmaları kapsadığından burada konu edilmemiştir.

3 Bkz. Atagök, Tomur; (1981) Özgün Baskı Sanatçıları Önemli Bir Konuyu Açıklıyor, "Serigrafi Tekniği". *Sanat Çevresi Dergisi*, Sayı 33.

Kaynakça

- Akalan, G. (2000). *Gravür*. İstanbul: Kale Seramik Sanat Yayınları.
- Akalan, Güler (2011). Baskıresim Sanatçısı ve Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi ile Özgün Baskıresim atölyesinde yapılan görüşme, Ankara: 12 Kasım.
- Aslier, M. (1989). Grafik Sanatlar. *Sandoz Bülteni*, 33.
- Atagök, T. (1981) Özgün Baskı Sanatçıları Önemli Bir Konuyu Açıklıyor, "Serigrafi Tekniği". *Sanat Çevresi Dergisi*, Sayı 33.
- Atar, A. (1995). *Başlangıcından Günümüze Taşbaskı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gölönü, G. (1979). *Kazı Resim*. İstanbul: Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını, 68.
- Hobson, J. M. (2007). *Batı Medeniyetinin Doğulu Kökenleri*. Çev: Esra Ermert., İstanbul: YKY.
- İçmeli, M. (1987). Ağaç Baskıresminin Özgün Baskıresimdeki Yeri, *Türkiye'de ve Almanya'da Ağaç Baskı Sanatı*, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, No:6, 55-62.
- Koçak, G. (2002). Ukiyo-e, *Anadolu Sanat*, 31, (13), 141-147.
- Özsezgin, K., Aslier, M. (1989). Başlangıcından Bugüne Kadar Çağdaş Türk Resim Sanat Tarihi. Tıglat yay *Cilt:4*, 137.
- Pekmezci, H. (1992). Özgün Baskı Yöntemi Olarak Serigrafi'nin Tarihçesi ve Gelişimi. *HÜGSF Sanat Yazıları V.*, (13),79-89.
- Ross, J.; Ross, T. & Romano, C. (1990). *The Complete Printmaker: Techniques, Traditions, Innovations*. The Free Press, New York.
- Saff, D., Sacilotto, D. (1978). *History and Process Printmaking*. Orlando: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Swift, j.; J. Steers (2006). "A Manifesto for Art in Schools". Art Education Postmodern World. Edt. Tom Hardy. USA: Intellect.

Thiem, G. (1987). Yüzyıl Alman Ağaç Baskı Sanatı Konulu Dia Gösterisi İçin Giriş, *Türkiye’de ve Almanya’da Ağaç Baskı Sanatı*, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, No:6, 87-101.

Görsel Kaynaklar Listesi

Fotoğraf 1. *Atilla*’nın Müzede Seçtiği Temalı Baskıresmi İncelerken Çekilen Fotoğrafı (Fotoğraf: Ayben Kaynar Tanır).

Fotoğraf 2. Öğrencilerin Hazırladığı Türk Baskıresim Tarihi Şeridi (Fotoğraf: Ayben Kaynar Tanır).

Fotoğraf 3. Tematik Baskıresim Tarihi Şerit Çalışması (Fotoğraf: Ayben Kaynar Tanır).